Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

Қишлоқ ҲАҚИҚАТИ

1988 йил 24 декабрь
ШАНБА
№ 292 (4.491).

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг газетаси

1974 йил 1 январдан буён нашр этилади ◆ Душанбадан ташқари ҳар куни чиқади ◆ Баҳоси 3 тийин.

САЙЛОВ МАВСУМИ

Бугунги кунимиз инқилобий қайта қуришнинг ёрқин нури билан мунаввар бўлмоқда. Сиёсий, ижтимоий, иқтисодий ҳаётнинг барча қирралари янгича қарашлар, воқеликни ўзгача англаш ёлқинида товланмоқда. Бошқача айтганда, социалистик тараққиётимизни янгиланиш тўрт амали билан ўлчаяпмиз.

Мамлакатимиздаги жамики меҳнаткашлар қатори ўзбекистонликлар ҳам КПСС Марказий Комитети ноябрь (1988 йил) пленуми, ўн биринчи чақириқ СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессияси ҳужжатларини кенг муҳокама этмоқдалар. СССР Конституциясига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш, СССР халқ депутатлари сайлови ҳақидаги қонунлар жамиятимиз сиёсий системасини такомиллаштиришда, қайта қуришни янада чуқурлаштириш ҳамда кенгайтиришда муҳим аҳамият касб этаётир. Мазкур қонунларнинг қабул қилиниши, М. С. Горбачев таъкидлаганидек совет давлатчилигини демократиялаш ва халқнинг ўзини ўзи бошқариши негизида ривожлантиришнинг янги йўналишини очиб беради. Бу ҳужжатларда илгари мавжуд бўлмаган кўпгина ўзгаришлар бор. Чунки қайта қуришнинг ўзи эски қолиплардан воз кечишни, таомилга кирмаган қарорлар қабул қилишни, изланишни, қотиб қолган нарсаларнинг баҳридан ўтишни талаб этади. Шундай экан, халқимиз ҳаётида чуқур из қолдирадиган қадамлар ташлашимиз, социализмни янгилаш жараёнини муваффақиятли амалга оширмоғимиз, уни ғайритабиий ҳолатлардан, тасодифлардан асрашимиз зарур.

Бутун мамлакатда бўлганидек, бизнинг республикамизда ҳам СССР халқ депутатлари сайловига ҳозирлик кенг қулоч ёймоқда. Бу сиёсий мавсум янгича ҳуқуқий негизларда ўтказилади, давлат системасини такомиллаштириш йўлидаги дастлабки одимлардан бири бўлиб қолади. Ҳамма жойда территориал ва миллий-территориал сайлов округлари тузилди. Эндиги асосий, ғоят масъулиятли вазифа энг муносиб кишиларни, қайта қуришнинг чинакам курашчиларини, давлат манфаатларини кўзлаб ишлайдиган фидокорларни СССР халқ депутатлигига номзод этиб кўрсатишдан иборатдир.

1989 йилнинг 26 мартида ўтказиладиган сайловлар қайта қуриш афзалликларини намойиш этмоғи керак. Янгилик, новаторлик, ҳақиқий демократик ёндашув белгилари ана шу сиёсий мавсумга ҳозирликнинг дастлабки давридаёқ кўзга яққол ташланди. Аввало сайлов комиссияларининг ваколатлари анча кенгайтирилди. Бу уюшмалар СССР халқ депутатларининг сайлови ҳақидаги қонун талаблари мазкур округда қандай бажарилаётганлигини назорат остига оладилар, участка сайлов комиссиялари фаолиятини йўналтириб борадилар, маҳаллий Совет органларининг, корхоналар ва ташкилотлар раҳбарларининг сайловларга тайёргарликка доир ҳисоботларини ҳамда ахборотларини тинглайдилар. Улар депутатликка номзодлар кўрсатилишини, номзодларнинг рўйхатга олинишини, сайловчилар билан учрашувларни уюштирадилар, номзодлар таржимаи ҳоли босилган плакатларни, сайлов бюллетенларини нашр этиш билан боғлиқ масалаларни ҳал қиладилар, округ бўйича сайловлар натижаларини кенг ёритишга эришадилар. Округ сайловолди йиғилишларини ўтказиш ҳам мазкур комиссиялар вазифаси доирасига киради. Округ бўйича камида уч номзод кўрсатилган тақдирдагина ана шундай йиғинлар уюштирилади.

Сайлов комиссияларининг раҳбарлари зиммасида алоҳида масъулият турибди. Улар ҳар томонлама тайёргарликдан ўтган, муҳитни яхши биладиган, сайлов қонунчилигидан хабардор, йиғилишларни эмин-эркин фикр алмашув руҳида ўтказишга, сафсатабозларга муносиб жавоб беришга қодир бўлишлари лозим. Сайлов комиссияларининг аъзолари график асосида ишлашлари керак. Чунки эндиликда марказий сайлов комиссияси ижрокомлар билан эмас, балки бевосита округ комиссиялари билан мулоқот қиладилар. Бинобарин, комиссиянинг ҳар бир аъзосини округга қарашли у ёки бу территорияга бириктиб қўйиш мақсадга мувофиқдир.

Комиссияларнинг давлат, жамоат, хўжалик органлари, маҳалла комитетлари билан ўзаро алоқасини кўзда тутиш лозим. Сайлов комиссияларининг ўз ваколатлари доирасида қабул қиладиган қарорлари қонунга мувофиқ барча давлат ва жамоат ташкилотлари, корхоналар, муассасалар томонидан албатта ижро этилмоғи керак. Давлат ва жамоат ташкилотлари, мансабдор шахслар сайлов комиссияларига ўз ваколатларини бажаришда бевосита кўмаклашишлари шарт.

Номзодларни рўйхатга олиш округ сайлов комиссияларидан алоҳида синчковликни, етукликни, ишбилармонликни талаб этади. Қонунга биноан кўрсатилган номзодлар меҳнат коллективларининг, жамоат ташкилотлари органларининг, аҳоли яшайдиган жойлардаги сайловчилар йиғилишларининг ёки округ сайловолди йиғилишининг тавсиясига биноан рўйхатга олинмоқлари лозим. Рўйхатга олишдан бош тортиш ҳақидаги хабар уч кун ичида марказий сайлов комиссиясида кўриб чиқилади. Меҳнат коллективи, жамоат ташкилоти органи ёки сайловчилар йиғилиши номзод кўрсатиш ҳақидаги ўз қарорини бекор қилиши ёки тавсия этилган кишининг ўзи номзодликдан воз кечиши мумкин. Ана шунда сайлов округида бошқа номзодлар қолмаган тақдирдагина янги номзодлар кўрсатилишига рухсат берилади.

Сайлов бюллетенларига рўйхатга олинган номзодлар исми шарифлари алфавит тарзида киритилади. Бюллетенлар у ёки бу сайлов округида яшовчи аҳоли сўзлашадиган тилда тайёрланади. Бу ҳужжат область босмахоналарида босилади. Уларнинг тиражи сайловчилар сонига нисбатан беш процент кўп бўлиши керак.

Сайловларга тайёргарлик жараёнида сайловчилар ўртасида қизғин тушунтириш ишлари олиб борилиши лозим. Овоз бериш пайтида бюллетенга бир неча номзоднинг исми шарифи ёзилган бўлса, сайловчи ўз фикрига кўра энг муносибини қолдириши, қолганларини ўчириб ташлаши шарт. Акс ҳолда бюллетень ҳақиқий эмас деб топилади.

Қонуннинг 55-моддасига биноан сайловчиларнинг ярмидан кўп қисми ёқлаб овоз берган номзод депутатликка сайланган деб ҳисобланади. Қонунга асосан сайлов натижалари матбуотда эълон қилинмоғи ва барча сайловчиларга етказилмоғи зарур.

Республикамизда СССР халқ депутатлари сайловига тайёргарлик тобора қизғин тус олмоқда. Территориал ва миллий-территориал округ сайлов комиссиялари составига вакиллар кўрсатиш ниҳоясига етказилди. Бу жараённинг аввалги йиллардагидан принцип жиҳатидан фарқ қилишини алоҳида таъкидлаш керак. Меҳнат коллективларида, жамоат ташкилотларида, аҳоли яшайдиган жойлардаги йиғилишларда таомилга кўра бир неча номзод муҳокамага қўйилди. Округ сайлов комиссияларига шулардан энг муноосиблари киритилди. Округ сайлов комиссиялари тузилганлиги ҳақида Ўзбекистон ССР Олий Советининг Президиумининг фармони матбуотда босилди.

Ўзбекистонда СССР халқ депутатлигига номзодлар кўрсатиш чинакам демократия ва ошкоралик вазиятида ўтмоқда. Очиқ партия йиғилишларида энг яхшиларнинг номлари тилга олинаяпти. Қоидага мувофиқ бир неча номзод кўрсатилмоқда. Масалан, Қўнғирот районидаги Чапаев номли колхозда беш номзоднинг энг муносиби — шоликорлик бригадаси бошлиғи, Қорақалпоғистон область партия комитетининг аъзоси, Бутуниттифоқ партия XIX конференцияси делегати А. Оразбаев номзоди кенг муҳокама, очиқ овоз бериш йўли билан муносиб деб топилди.

СССР халқ депутатлигига номзодлар кўрсатишда фаол қатнашиш имкони яратилганлиги коммунистлар, республиканинг ҳамма меҳнаткашлари кўтаринкилигини ошириб юборди. Улар партиямиз ички ҳамда ташқи сиёсатини, қайта қуриш йўлини астойдил қўллаб-қувватлаётганликларини изҳор этмоқдалар.

Партия ва совет органларининг вазифаси жойларда округ сайлов комиссияларига бевосита амалий ёрдам кўрсатишдан, мавсумнинг ҳамма босқичларида демократияга тўла риоя этилишини, ошкоралик ҳукм суришини таъминлашдан иборатдир.

СССР халқ депутатлари сайловига муносиб ҳозирланайлик, халқнинг содиқ фарзандларини номзодликка кўрсатайлик!

Нишон районидаги «Туркманистон» совхози деҳқонлари келгуси йилнинг зафарлар йилига айлантириш иштиёқида қишки тадбирларни уюшқоқлик билан ўтказмоқдалар. Жами майдон чуқур ва сифатли ҳайдалди. Шудгорлаш олдидан ерга картограмма асосида маҳаллий ўғит солинди. Бунда механизатор Жўрақул Усмоновнинг муносиб ҳиссаси бор. У ҳар куни 10—12 гектар ер ҳайдаб, ҳамкасбларига ўрнак кўрсатди.

СУРАТДА: ВЛКСМ аъзоси Жўрақул Усмонов.

Ш. СУЛТОНОВ фотоси.

Партия турмуши: хўжаликка раҳбарлик

ИЖАРА ПУДРАТИ— БОШ ЙЎЛ

Қорақалпоғистон автоном республикасининг Ленинобод райони меҳнаткашлари қишлоқда яратилган имкониятлардан тўлароқ фойдаланишга интилмоқдалар. Район партия ташкилоти, совет, хўжалик органлари меҳнатни ташкил этиш ва ҳақ тўлашнинг янги шакллари жорий этилишини жадаллаштириш чораларини кўрмоқдалар.

Экономикани мустаҳкамлаш, хўжалик юритишнинг янги усулларини жорий этишда область партия комитети колхоз-совхозларга мадад бераётир. Область партия комитети ҳузурида ва жойларда иқтисодийислоҳот ҳамда хўжалик юритишнинг янги шакллари муаммоларига бағишланган кенгашлар ўтказилди. Уларга партия, совет, хўжалик раҳбарлари, қишлоқ хўжалиги мутахассислари жалб этилди. Кенгашларда Краснодар ва Ставрополь, Россия Федерацияси, Қозоғистон ва Ўрта Осиё республикаларидаги деҳқончилик тажрибаларини ўрганишга эътибор берилди.

Хўжаликларимизда Қўнғирот районидаги Чапаев номли, «Партия XXIV съезди» совхозлари коллективларининг ижара пудрати, Кегайли районидаги «Халқобод» совхозининг харажатларини назорат қилишнинг чек системасини жорий этиш борасидаги тажрибалари кенг қўлланаётир. Ленинобод районида қишлоқ хўжалиги кооперативлари ташкил этилиб, яхши натижаларга эришилмоқда. Биз ана шу тажрибалардан ҳам фойдаланаяпмиз.

Хўжалик юритишнинг янги шаклларини ўзлаштириш экинлар ҳосилдорлиги ва фермалар маҳсулдорлигини кўтаришга имкон беради. Район партия комитети шу йўлни маҳкам тутмоқда. Ўтган йилнинг ноябрь—декабрь ойларида хўжалик ҳисобига ўтиш юзасидан бир қанча тайёргарлик ишлари бажарилди. Илғор тажрибалар ўрганилди. Грузия, Челябинск, Целиноград ва Новосибирск областларига РАПО ва совхоз мутахассислари юборилди. Район партия комитетида кенгашлар, давра суҳбатлари, раҳбарлар, мутахассислар, бригадирларнинг ўқувлари ташкил этилди. Механизатор ва ишчилар ҳам янгича ўқитилди. Қуйи бўғин раҳбарлари билан махсус суҳбатлар ўтказилди.

Жорий йил бошида хўжалик ҳисобидаги бригадалар ташкил этилди. Биринчи июндан бошлаб эса уларнинг ҳаммаси ижара пудратига ўтди. Бу тадбирлар натижасида бошқарув аппарати қарийб 30 процент қисқарди, устахона ва фермалардаги ходимлар сони камайди.

Ҳозир районда 6 та совхоз ижара пудрати асосида, «Олтинкўл» совхози эса ижарачи кооператив шаклида ишлаяпти. Булардан ташқари районда шоли ва пахта етиштирувчи 7 та ишлаб чиқариш кооперативлари ҳам фаолият кўрсатаяпти. Ижарачи кооператорларнинг совхоз билан иқтисодий муносабатлари жуда содда: сотиш-сотиб олиш принципига қурилган. Барча ҳисоб-китоб чек дафтарчасида қайд этилади. Ижарачиларнинг ўзлари иш ҳақини ҳисоблайдилар ва ҳужжатларни бухгалтерияга топширадилар.

Ижара пудрати одамларнинг ишга бўлган муносабатини ўзгартириб юборди, уларни ер ва техникага эҳтиёткор бўлишга, харажатларни тежаб-тергаб ишлатишга ўргатди. Бу эса маҳсулот таннархи ва иш ҳақига ижобий таъсир кўрсатади.

Янгича ишлаш ўз самарасини бермоқда. Районда ялпи маҳсулот ишлаб чиқариш ўтган йилдагига нисбатан 16,5 процент, рентабеллик эса 34 процент ошди. Ҳар ходим ҳисобига 9 минг сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарилади. Энг муҳими, одамлар кайфиятида жўшқинлик юз берди.

Ижара пудратига ўтгунга қадар «Партия XXII съезди» совхозида бир талай муаммолар бор эди. Юмушларни уддалаш учун четдан механизаторлар ва бошқа ходимлар жалб этишга тўғри келарди. Айниқса комбайнчилар етишмасди. Ижара пудрати билан чуқур шуғуллана бошлагач, совхозда ишчи кучи ҳатто ортиқ эканлиги маълум бўлди. Илгари бу ерда ўрим-йиғим икки ойгача чўзилиб кетарди. Жорий йилда эса бор ҳосил 25 кунда саранжомланди, давлатга пландан ташқари 2.742 тонна шоли топширилди. Меҳнат унумдорлиги 1986 йилдагига қараганда икки баравардан зиёд ўсди. Об-ҳаво энг қулай келган йилларда ҳам ҳосилдорлик 30—32 центнердан ошмаган эди. Бу йил эса ҳар гектар ердан 48 центнердан шоли кўтарилди. Бошқа экинлар ҳосилдорлиги ҳам ошди. Совхозда рентабеллик қарийб 50 процентга етди.

«Олтинкўл» совхозида йил бошидан буён хўжалик юритишнинг янги шакли қўлланилаётир. Бригадалар ўрнига 25 та ижарачи кооператив ташкил этилди. Уларга ягона план-молия ҳисобот маркази хизмат кўрсатади. Ижарачи кооператорларнинг ўз счётлари мавжуд. Буюртмаларга кўра ҳаракат қилувчи мутахассислар хизмати ташкил этилган. Иш юритишнинг бундай шакли сезиларли самара берди. Жорий йилда 2 миллион 562 минг сўм фойда олинди, рентабеллик эса 1986 йилдагига нисбатан 43 процент кўтарилди.

Хўжаликда шоли ҳосилдорлигини 1,5 ҳисса ошириш учун имкониятлар бор. Буни А. Жубанов раҳбарлик қилаётган ижарачи кооператорлар фаолиятидан ҳам билиш мумкин. Улар ҳар гектар ердан 62,5 центнердан ҳосил кўтаришга муваффақ бўлдилар. Ижарачининг ойлик ўртача иш ҳақи 675 сўмни ташкил этди. Ҳар ходим ҳисобига қарийб 80 тоннадан шоли етиштирилди.

Ишчи кучи етишмаётган хўжаликларда республиканинг бошқа областларидан келган ижарачиларга ерни бериш тажрибаси синалмоқда. Масалан, Жуков номли совхозда Фарғона областидан келган Турғунпўлат Сулаймонов бошлиқ ижарачилар бригадаси фаолият кўрсатаяпти.

Аҳолини озиқ-овқат билан таъминлашни яхшилаш мақсадида апрель ойида барча совхозларда ёрдамчи хўжаликлар ташкил этилди. Уларда шоли, мош, нўхат, кунжут ва бошқа экинлар экилмоқда.

Янги иқтисодий муносабатлар натижаларини баҳолар эканмиз, район партия комитети ҳали бизда жадаллаштириш даражаси паст эканлигини инкор этмайди. Бинобарин, районда дон, гўшт ва бошқа қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқаришни кўпайтиришнинг катта имкониятлари мавжуд. Биз аҳоли жон бошига уч тоннадан дон ишлаб чиқариш, бошқа маҳсулотлар ҳажмини сезиларли кўпайтириш, район аҳолисини мустақил равишда озиқ-овқатлар билан таъминлашни ўз олдимизга вазифа қилиб қўйганмиз. Ана шу мақсадга элтувчи энг тўғри ва қисқа йўл — ижара пудрати ҳамда қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариш кооперативларидир.

И. АМИНОВ,
Ўзбекистон Компартияси Ленинобод район комитетининг биринчи секретари.

ХУШХАБАРЛАР

«ОҚ ЧАШМА» СОҲИБАЛАРИ

Навоий районидаги Свердлов номли колхоз чорвадорлари сут сотиш йиллик планини муддатидан анча илгари бажаришди. Ҳозиргача давлатга 470 тонна сут топширилди. Бу муваффақиятга Хосият Султонова, Мария Бозорова, Гулнора Шодиева, Муҳаррам Йўлдошева, Зулхумор Очилова каби сигирсоғарлар муносиб ҳисса қўшдилар. Улар ҳар бир сигирдан ўртача 2 минг 500 литрдан сут соғиб олдилар. Коллектив йил охиригача яна 110 тонна серқаймоқ сут топширмоқчи.

ЯНГИ ЦЕХ

Нурота райони чорвадорлари ортиқча қоракўл ва нутрия териларини топширишга қийналишмайди. Эндиликда уларни район тайёрлов идораси қабул қилиб олади. Бу ерда мўйнадўзлик цехи иш бошлади. Қоракўл терисидан пўстинлар, нутрия терисидан телпаклар, автомашина ўриндиқларига қопламалар ишлаб чиқарилмоқда. Д. Каримова, Ш. Рўзиева, О. Эргашев, С. Саидов, О. Кенжаева каби чеварлар тикаётган миллий буюмлар харидоргирлиги билан ажралиб турибди.

Ё. УМАРОВ.

АГРОСАНОАТ АХБОРОТИ

ПИСКЕНТ

Барвақт, сифатли созланган техника моҳир қўлларда қудратли кучга айланади, соҳибига панд бермайди. Свердлов номли колхоздан қиёс: жорий йилда Ватан хирмонига 5.295 тонна ўрнига 5.877 тонна оқ олтин тортиқ этилди, унинг 3.676 тоннаси зангори кемаларда саранжомланди. Собир Хидиров, Музаффар Турғунов, Ислом Гулматов, Нуъмон Деҳқонов сингари механик-ҳайдовчиларнинг ҳар бири бункерлардан 160—170 тоннадан хом ашё бўшатди. Бу ерда ҳозир машина-механизмларни созлаш жадал бормоқда. Беллашувда Тоштемир Акбаров, Дилмурод Ашурматов, Деҳқон Гулматов каби ремонтчилар пешқадам. Тайёр агрегатларни Абдунаби Умаров бошлиқ сифат комиссияси қабул қилмоқда.

Устахонада ишлаётганлар ғамхўрлик билан куршаб олинган. Ҳар куни иссиқ овқат тайёрланаяпти. Ғолиблар ҳам моддий, ҳам маънавий рағбатлантирилмоқдалар.

У. МУҲАМЕДОВ.

ДЕНОВ

«8 Март» колхозининг Холмурод Хўжамбердиев бошлиқ бригадаси заршунослари жорий йилда қувончли ютуқларга эришдилар: 110 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 38,1 центнердан, жами 419,1 тонна оқ олтин етиштирилди. Улар келгуси йилда бу ғалабани янада мустаҳкамлаш, гектар ҳосилдорлигини ошириш мақсадида қишки тадбирларни уюшқоқлик билан ўтказмоқдалар. Жами майдон аллақачон сифатли шудгорлаб қўйилган. Маҳаллий ўғит жамғариш, сув шохобчаларини тартибга келтириш авжида. Ана шу юмушларни бажаришда Эрмамат Абдуллаев, Мамарасул Ёдгоров, Абдувоҳид Сатторов, Азиз Маматқулов каби колхозчилар бошқаларга намуна бўлишаяпти.

Ў. БЕКМУРОДОВ.

ПАЙАРИҚ

Бу йил Крупская номли колхоз деҳқонлари учун қувончли келди: 1.325 гектар майдондан 3.100 тонна ўрнига 3.336 тонна пахта саранжомланди. Сайдулла Ҳотамов, Саримсоқ Аллаёров, Холйигит Дўнгбоев, Ботир Рўзиев бошлиқ бригадаларда ҳар гектар ердан 30—35 центнердан хом ашё олинди.

Айни кунларда меҳнат аҳли бўлғуси ҳосилга мустаҳкам замин яратмоқда. Жами майдон 38—40 сантиметр чуқурликда сифатли ҳайдалди. Шудгорлаш олдидан пайкалларга тегишли миқдорда маҳаллий ва минерал ўғит солинди. Шу кеча-кундузда гўнг жамғариш, ариқ-зовурларни тозалаш, яхоб бериш эътиборда турибди.

С. ХОЛИҚУЛОВ.

РОМИТАН

Пешку тайёрлов идораси коллективи ўн иккинчи беш йилликнинг учинчи йилини муваффақиятли якунламоқда. Шу кунгача хўжаликлардан 6.260 тонна ўрнига 6.493 тонна сабзавот, 2.560 тонна ўрнига 2.856 тонна полиз маҳсулотлари қабул қилиб олинди. Бутуниттифоқ фондига 260 тонна сабзавот, 170 тонна мева, 176 тонна қовун-тарвуз жўнатилди.

Эришилган ютуққа Жданов номли, «Москва», Навоий номли колхозлар айниқса катта ҳисса қўшдилар.

С. ҚОДИРОВ.

КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси комиссиясида

ТРАНСПОРТГА ЭНГ КЎП ЭЪТИБОР БЕРАЙЛИК

Зилзиладан зарар кўрган зонадаги тиклаш ишлари графиги ва ҳажмлари ҳозирги вақтда кўп даражада транспортга, айниқса темир йўл транспортига боғлиқдир, деб таъкидланди КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси комиссиясининг 22 декабрь куни бўлиб ўтган навбатдаги мажлисида. Мажлисни СССР Министрлар Совети раисининг ўринбосари Ю. П. Баталин олиб борди.

Айни темир йўл, деб таъкидланди ўтган кун аҳволи тўғрисидаги хабарларда, табиий офат оқибатларини тугатишга доир тадбирлар бутун комплексига тўсқинлик қилаётган танг соҳа бўлиб қолмоқда.

Кун сайин бутун мамлакатдан Арманистонга келаётган юклар оқими кўпайиб бормоқда. Шу кунларда қайта тикланаётган қишлоқларнинг ўзигагина 1400 дан ортиқ совуқ ўтказмайдиган палатка, мингтадан кўпроқ печка, 140 та ёғоч уй, олтмишга яқин ўтов етказиб берилди. Бундай уйлар ва ўтовлар врачларга мўлжалланган. Бироқ мана шу барча нарсалар бундан ҳам кўпроқ талаб қилинмоқда.

Сўнгги 24 соат ичида 1633 та темир йўл вагонидан юк тушириб олинди. Бу аввалги кундагидан юзта кўпдир. Аммо бундай тезликнинг ўзигина аҳволнинг кескинлигини пасайтирмади: транспорт конвейеридаги танг жойларни тугатиш учун вагонлар сонини икки мингтага етказиш, уларни офат рўй берган зонага, жумладан Ленинаканга яқинроқ олиб келиш керак. Бу ерда, Баяндур станцияси районида ҳозир транспорт қурувчиларнинг асосий куч-ғайратлари жамланган. Уларнинг вазифаси — юкларни қабул қилиб олиш учун кенг иш фронтини жадал ташкил этиш, самарали ишлайдиган юк тушириш базасини вужудга келтиришдан иборат.

Темир йўл билан автотранспорт ишини янада мустаҳкам туташтириш муаммоси долзарб муаммо бўлиб турибди. Амалий кенгашда жойларда медицина хизмати тармоғини йўлга қўйиш учун зарур бўлган вагон-уйлар ташиш ва уларни ўрнатиш ишлари суст олиб борилаётганлиги тўғрисида ташвишланиб гапирилди. Комиссия республикадаги мавжуд барча трейлер, тепловоз, плетевозларни ана шундай вагон уйларни белгиланган пунктларга жадал ташишга сафарбар этиш тўғрисида топшириқ берди.

Темир йўл орқали Арманистонга 10 та оғир трейлер олиб борилаётганлиги тўғрисидаги оператив ахборот кенгаш қатнашчиларига маълум қилинди. Жойлардаги барча мавжуд техникани ва олиб келинаётган техникани бир маромда ишлаб турган транспорт хўжалигига бирлаштириш зарур, токи вагон-уйларни етказиб бериш ва монтаж қилиш иложи борича жадаллаштирилсин. Арманистон ССР Министрлар Советига бу ишни мувофиқлаштириш топширилди.

Бир қанча темир йўл магистраллари, айниқса зилзиладан зарар кўрган зона атрофидаги магистраллар қатновида шу пайтгача мунтазамлик етишмайди. Жумладан, Закавказье темир йўли ишининг самарадорлигини ошириш зарур. СССР темир йўллар министрлиги бу масалани жадал ҳал этиши керак. Мамлакат офатзада районларга бераётган жуда катта ва доимо кўпайиб бораётган ёрдамдан тиклаш ишларининг ҳар бир участкасида дарҳол ва тўла-тўкис фойдаланиш лозим.

Жабрдийда аҳолини кўчириб олиб кетиш давом этмоқда. 22 декабргача офат рўй берган зонадан 92 мингдан ортиқ киши бошқа жойга олиб кетилди. Улардан 50 мингдан кўпроғи жанубдаги курортларга олиб борилди. Булар асосан ўқитувчилар билан бирга мактаб ўқувчилари ва қариялардир. Шифохоналарда ҳозирнинг ўзидаёқ 23 та арман мактаби ташкил этилди. Комиссия ўйинчоқлар, совғалар, болалар кийим-кечаклари ва китоблар ҳамон Ереванга келиб турганлиги муносабати билан журналистларга мурожаат қилиб, болаларга аталган посилкаларни Адлер, Евпатория, Анапа, Геленжик, Одесса шаҳарларига юбориш зарурлигини айтиб, ана шу шаҳарларнинг адресларини беришни илтимос қилди.

Амалий кенгашда СССР Министрлар Советининг раисининг ўринбосари Л. А. Воронин ва Арманистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари С. Г. Арутюнян иштирок этдилар.

(ТАСС).

БИРДАМЛИК ШАНБАЛИГИ

ВЦСПСнинг шу йил декабрь ойи шанба кунларидан бирида зилзиладан зарар кўрган Совет Арманистонига ёрдам фондига ишлаб бериш тўғрисидаги даъватига мамлакатнинг 77767 та корхонаси меҳнатчилари лаббай, деб жавоб бердилар. Касаба союз органларининг маълумотларига кўра, 10 ва 17 декабрдаги шу умумхалқ хайрия кунларида ишлаб топилган 141 миллион сўмдан кўпроқ пул энди ҳаммага маълум бўлиб қолган 700412-счётга ўтказилди.

24 декабрь куни Минск автомобиль ва трактор заводларининг, Запорожье атом электр станцияси қурилиш бошқармасининг, Фрунзедаги В. И. Ленин номли станоксозлик ва электрон ҳисоблаш машиналари заводларининг, «Туркменнефть» ишлаб чиқариш бирлашмасининг, барча иттифоқдош республикалардаги бошқа юзлаб корхона ва ташкилотларнинг меҳнаткашлари, бирдамлик шанбалигига чиқадилар. Улар интернационал алоқаларнинг бузилмаслигини, совет кишиларининг қардошларча беғаразлиги ва олий ҳимматлилигини яна бир бор намойиш қиладилар.

ОБЛАСТЬ ПАРТИЯ КОНФЕРЕНЦИЯЛАРИ

Ўзбекистонда область ҳисобот-сайлов партия конференциялари ниҳоясига етмоқда. Делегатлар областларни иқтисодий, социал ривожлантиришни янада жадаллаштириш, КПСС XXVII съезди, Бутуниттифоқ XIX партия конференцияси қарорлари асосида ташкилий-партиявий, идеология ишини ҳамда кадрлар билан ишлашни такомиллаштириш борасидаги ўткир муаммоларни кўтариб чиқмоқдалар.

23 декабрь куни Тошкент ва Сирдарё областларининг ҳисобот-сайлов партия конференциялари ўз ишини бошлади.

Тошкентдаги партия конференцияси ишида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети бюросининг аъзолари ва аъзоликка кандидатлари А. П. Анишчев, Д. Д. Берков, В. А. Головин, Ш. З. Камолхўжаев, Н. И. Попов, П. Ҳабибуллаев, Ҳ. Алимова, Б. Ф. Сатин, КПСС Марказий Комитетининг масъул ходими В. Ю. Антонов, Жиззахдаги партия конференцияси ишида — Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг раиси Ғ. Ҳ. Қодиров, КПСС Марказий Комитетининг масъул ходими В. Н. Коробов иштирок этмоқдалар.

ДЕЛЕГАЦИЯ ВАТАНИГА ҚАЙТИБ КЕЛДИ

СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Р. Н. Нишонов бошчилигидаги СССР парламент группасининг делегацияси 23 декабрь куни Москвага қайтиб келди. Делегация араб мамлакатлари парламентлараро иттифоқининг таклифига биноан Сурия, Иордания, Ироқ ва Қувайтда бўлди.

(ТАСС).

ФОЙДА КЕРАКМИ ЁКИ ЗАРАР?

Ўзбекистон ССР Агросаноат давлат комитети раисининг ўринбосари В. А. КОРОТКИЙ диққатига

Калинин районидаги «Партия XX съезди» колхозининг эски чорвачилик фермаси ўрнида вужудга келтирилган ихчамгина заводга кирсангиз замонавий дастгоҳлар вағиллаб ишлаб турганини кўриб, қизиқсинмай иложингиз йўқ. Бу ерда бир миллиметр қалинликдаги оддий тунукадан арзон ва мустаҳкам конструкциялар ишлаб чиқарилаётганлигининг гувоҳи бўласиз. Улардан енгил теплицалар қуришда фойдаланилади.

Ахир бундай иншоотларни барпо этишда қувурлар ишлатиларди-ку, дейишингиз мумкин. Биринчидан у ноёб материал ҳисобланади, иккинчидан жуда қимматга тушарди. Тунукадан ясалган конструкциялар эса қувурдан салкам ўн баравар арзон. Бунинг устига енгиллиги билан ҳам ажралиб туради.

Корхона директори Борис Иванович Сидоровнинг маълумотларига кўра бундай конструкциялардан тикланган теплицанинг ҳар бири билан 5 сотихдан ортиқ ерни бекитиш мумкин. Барча ускуналар битта юк машинасига жо бўлиб, уни ҳеч қандай пайвандлашсиз беш киши уч иш кунида оддий болға билан монтаж қилиб чиқса бўлади. Ускуналар ва уларни қуриш (бу юмушни ҳам завод ишчилари бажариб беришади) харажатлари хўжаликка ёки хонадонга 6 минг сўмга тушади. Худди ана шу сатҳдаги майдонда қувурли теплица барпо этишга эса 15 минг сўмдан кам кетмайди ва устига-устак ойлаб қуриш керак бўлади.

«Партия XX съезди» колхозида шу йил май ойида ишга туширилган бу корхона қисқа вақт ичида қилинган сарф-харажатларни қоплаб, фойда кўриб ишлаётганлиги унинг истиқболидан дарак беради. Корхона айни кунларда икки сменада ишлаб, бир кеча-кундузда 1.000 квадрат метр майдонни ёпишга етадиган енгил ва арзон теплица етказиб бермоқда. Заводнинг ҳозирги қуввати йилига йигирма гектар ерни бекитишга етади.

— Биз буни уч баравар оширишимиз мумкин, — дейди куйиниб Б. И. Сидоров.

— Нима халал беради бунга?

Директорнинг дарди очилиб кетди. У эски молхона ўрнида бу цехни қуриш йўқни йўндириш билан баробар бўлганлиги, турли идораларга ярим йил югур-югур қилиб, шу йил апрель ойида дастлабки маҳсулотни чиқарганликлари, теплицаларни «Хасково» совхози, Тошкент районидаги Карл Маркс номли колхоз, Оҳангарон районидаги Ворошилов номли совхозга ҳамда бошқа хўжаликларга қуриб берганликлари, буни кўрганлардан кўплаб буюртмалар тушаётганлиги ҳақида гапираётиб, бирданига чуқур хўрсинди-да, қўшиб қўйди: «Ишимиз тўхташ арафасида турибди, — корхона ҳовлисидаги бир неча ўрам тунукага ишора қилди у.— Тўғри, республика Агросаноат давлат комитети раисининг муовини В. А. Короткий материаллар масаласида бир мунча ёрдам берди. Бироқ энди ишимиз юришганида нимагадир ҳеч нима бермай қўйишди. Корхона 1989 йилда тўла қувват билан ишлаб, 30 гектар ерга етарли теплица ускуналари тайёрлаши учун 1.800 тонна тунука, 700 тонна цемент, 126 тонна полиэтилен плёнка, бўёқ, майда металл буюмлар ва бошқа материаллар зарур. Агар Агросаноат давлат комитети уларни ажратмаса, шунча қилган ишларимиз бир пул бўлади.

Директор камтарлик қилиб бир нарсани айтмай кетди. Бу корхона довруғи қисқа вақт ичида Москвага ҳам етиб борди. Уларнинг теплицаси Бутуниттифоқ халқ хўжалиги ютуқлари кўргазмасининг иккита кумуш медалига сазовор бўлди.

Турган-битгани фойдадан иборат бу ташаббус эгаларининг республика Агросаноат давлат комитетига неча марталаб хат билан қилган мурожаатлари негадир яшик тортмасидан нарига чиқаолмаяпти. Озиқ-овқат программаси ижросига ҳисса қўшишга бел боғлаган салкам эллик кишилик коллективнинг омилкорлигига панжа орасидан қарашни қандай тушунишга ҳайрон сан киши.

Агросаноат ходимларининг Бутуниттифоқ кенгашида мамлакат Озиқ-овқат программасини бажаришга қаратилган ҳар қандай ташаббус қўллаб-қувватланиши, уларга яшил йўл очиб берилишигина ноз-неъматларнинг мўл-кўллигини таъминлаши уқтирилганига қарамай Тошкент ёнгинасидаги корхона ишчи-хизматчиларининг хуноби ошиб, иложсиз қолишлари қайта қуриш талабларига асло тўғри келадиган ҳол эмас.

Қолаверса, корхона ишлаб чиқараётган плёнка томли теплицалардан бошқа мақсадларда ҳам фойдаланиш мумкин. Жумладан, улар мева-сабзавотни қиш бўйи сақлайдиган омборлар вазифасини бажаради. Агар «ишком» устига кигиз ёки бирор мато ёпилса, ундан отарларда қўй-қўзиларни иссиқ сақлаш учун ҳам қўлланса бўлади. Ҳозир корхона рационализаторларидан бир гуруҳи бош инженер Ш. Қосимов раҳбарлигида шахсий ҳовли-жойларда фойдаланиш, кооператив хўжаликларда гул ва сабзавот маҳсулотлари етиштириш учун мўлжалланган мўъжазгина, икки-уч сотих ерни ёпадиган ихчам теплицалар ҳам ишлаб чиқармоқда.

— Бундай конструкциялардан пахтакор хўжаликлар фойдаланса бўладиган баланд бостирмалар ҳам ясаш мумкин, — дейди корхона бош инженери Ш. Қосимов. — Ёғин-сочинли кунларда хирмонлардаги хом ашёларнинг устини бекитиш, ундан ҳам каттароқлари билан тайёрлов пунктларида пахта уюмларини сақлаш учун мўлжалланган бостирмалар ҳам тайёрлаш мўлжалимиз бор.

Бизнинг хўжалик ташкилотларимиз гоҳо истиқболни ўйлаш, партиямизнинг улкан программаларини бажариш учун баландпарвоз гаплар айтишга ўрганиб кетганларки, натижада ўз ёнгиналарида, қўл остиларида ишбилармон одамлар қандай мўъжизалар яратаётганликларини кўрмайдилар, ташаббускорларга йўл очиб беришни пайсалга солиб, қайта қуриш ана шундай миллион-миллион жонкуяр одамларнинг ижодий иши эканлигини унутиб қўядилар.

Сўз юритилаётган корхонадаги технологик жараён мураккаб эмас. Бир миллиметр қалинликдаги тунука ўрам станокда учта тасмага тенг бўлинади. Сўнгра улар конвейерда шаклга киргизилади. Қарабсизки, конструкциялар тайёр. Бу «устун»лар иккинчи конвейерда эгилиб, ёй ҳосил қилинади. Иккитаси бир-бирига уланади. Бир метр оралатиб тиклаб чиқилгач, уларга «бағаз»лар маҳкамланади. Натижада яхлит «ишком» ҳосил бўлади. Энди унинг устига хоҳлаган материалингизни ёпишингиз мумкин. Агар полиэтилен плёнка ёпсангиз теплица тап-тайёр. Қуёшдан тушган ҳароратнинг ўзидан теплица ичида мўътадил ёз ҳавоси ҳосил бўлади. Қаттиқ совуқ бўлса, иссиқ ҳаво пуркаб берадиган калориферли вентилятор ёки буғ билан иситиладиган қувурлар ўрнатишингиз мумкин. Ўрта Осиё шароитида кўпинча бунга ҳожат бўлмайди.

Теплица ускуналарини завод мутахассисларининг ўзлари монтаж қилиб беришади. Мабодо узоқроқ жойга олиб кетадиган бўлсангиз, теплицани ўз кучингиз билан ҳам ўрнатишингиз осон. Бунинг учун пайвандлаш аппаратининг ҳожати йўқ. Битта болға кифоя қилади. Чунки теплицанинг деталлари мих шаклидаги темир парчаси билан маҳкамланади. Плёнкани теплицанинг «ишкоми» устига маҳкамлаш учун ҳам махсус қурол керак эмас. Темир «ишком»ларнинг алоҳида ариқчаси бўлиб, унга полиэтиленнинг чет қисми киритилиб қўйилади.

Бош инженердан сўрадик: «Плёнка нозик нарса, шамол турса кўчиб ёки учиб кетмайдими?»

— Плёнка устунларга шундай жипс ёпишадики, ҳеч қандай шамол уни кўчира олмайди. Теплицанинг ёй ёки анъанавий ишком шаклидалиги уни шамол фақат «ялаб» кетишига мўлжалланган.

Хуллас, Калинин районидаги «Партия XX съезди» колхозида ишга туширилган бу кичик корхона ва унинг жонкуярлари ташаббуси қўллаб-қувватланса, республикамизнинг узоқ чеккаларида ҳам фойдаланилса, мамлакат Озиқ-овқат программаси ижроси йўлида муҳим одим қўйилган бўлур эди. Ўйлаймизки, республика Агросаноат давлат комитети раисининг ўринбосари В. А. Короткий бу ташаббус сўниб қолмаслиги учун барча ёрдамни уюштиради. Акс ҳолда корхона 1989 йилда хом ашё йўқлигидан бекор туриб қолиш хавфи бор. Заводда элликка яқин ишчи ва инженер-техник ходимлар меҳнат қилишаётганини ҳисобга олсак, иш ғоят мушкуллашиши турган гап.

Ш. УСМОНОВ.

СУРАТЛАРДА: 1. Конструкция тайёрлаш жараёнларидан бири. 2. Корхона ускуналаридан тикланган теплица.

Д. ХЎЖАЕВА фотолари.

ЭКОНОМИКА ЯНГИЛИКЛАРИ

«КОСМИК МАРМАР»

Тошкент яқинидаги янги корхона — Оқсоқота мармар конига космик учишни бошқариш маркази биринчи бўлиб буюртма берди. У ерга Ўзбекистон геологлари очган кондан қазиб олинган мармарнинг тажриба тариқасида тайёрланган блоклари юборилди. Энди эса саноат буюртмаси қабул қилинди: корхона Ҳиндистон қурувчилари Тошкент, Самарқанд ва Бухорода бунёд этаётган кўп қаватли меҳмонхоналарни пардозлаш учун мармар тошлар тайёрлаб беради.

Ғазалкент яқинидаги Оқсоқота сойи манбаларида топилган мармар оҳаги ниҳоятда гўзал: тиниқ кулранг, тарам-тарам бу оҳак киши кўзини қувонтиради. Ана шу қурилиш материалига буюртма бериб, навбатда турганлар кўпайиб кетди: корхона Тошкент, Новосибирск, Свердловск метросозларидан буюртмалар олган. Тошкент, Саратов, Воронеж, Гомелдаги ноёб иншоотларни қураётганлар ҳам янги материални кутишмоқда.

Тош қазиб олинаётган кон тошкентликларнинг севимли тоғ туризми зонасига яқин ерда жойлашган. «Шу сабабли кондан фойдаланишда экология жиҳатидан соф технология қўлланилди, — дейишди бизга Ўзбекистон Қурилиш материаллари саноати министрлигида, — бундай технологияни Москвадаги қурилиш материаллари Бутуниттифоқ илмий-тадқиқот институти тавсия этди. Одатдаги портлатишлар ўрнига алоҳида тайёрланган порошокдан фойдаланилади. Тошга ўйилган тешиклар ана шу порошок билан тўлдирилади, кейин сувга бўктирилади. Натижада порошок шишиб, тошни бўлакларга ажратади».

КОНКУРСГА МАРҲАМАТ

Андижон шаҳар ижроия комитети ва Ўзбекистон Архитекторлар союзи Андижонда ижодкорлар уйи қурилиши учун очиқ конкурс эълон қилди. Республикамизда архитекторлар, рассомлар, дизайнерлар, журналистлар, ёзувчилар, композиторлар, театр арбоблари ижодий союзлари бир ерга тўпланадиган бундай уй ҳозирча йўқ. Андижонда бунёд этиладиган ижодкорлар уйи ана шундай уйларнинг дастлабкиси бўлади. Шу сабабли конкурс ташкилотчилари унда қатнашишни хоҳлаган кишилар доирасини чекламаяптилар. Улар ижодкор кишиларга муносиб, ҳақиқий санъат маскани қурилишини хоҳлашаяпти.

Ижодкорлар уйи учун Андижон марказида, янги хиёбондаги энг қулай жой танланди. Келаси йилнинг апрель ойи ўрталарига қадар архитектура устахоналарида лойиҳа эскизлари тайёрланади, сўнг улар муҳокама қилинади. Жюри энг яхши лойиҳани танлаб олиб, бинокорларга тавсия этади.

МАШИНАСОЗЛАР ҲУЗУРИДА

Наманган «Ремдеталь» заводида полиэтилен қувурларини пайвандлайдиган қурилмалар кўплаб ишлаб чиқарила бошланди. Бундай технология Киевдаги Патон номли пайвандлаш институтида тайёрланган. Технологияни ўзлаштиришда киевликларнинг ўзлари ёрдам беришди.

Дастлабки намуналар муваффақиятли чиқди. Йил охиригача 200 та, келаси йилда эса 1200 та агрегат тайёрланади.

«Ремдеталь» Бутуниттифоқ илмий ишлаб чиқариш бирлашмаси таркибидаги бу завод ўз маҳсулоти турларини муттасил янгилаб туради. Бу ерда пайвандлаш қурилмасидан ташқари ишдан чиққан деталларни эритиш йўли билан қайта тиклайдиган ҳамда гусеницали тракторлар ғалтакмоласининг устини қоплашда қўлланиладиган яна иккита агрегат ишлаб чиқарила бошланди.

Технология линияларини кенгайтириш ва уларни такомиллаштириш эвазига янги буюмлар ишлаб чиқаришни ўзлаштириш ҳамда бунинг ҳисобига маҳсулот ҳажмини кўпайтиришга эришилди: завод янги ускуналар ўрнатилган олти қаватли янги бинога кўчиб ўтди. Бу эса сифатни яхшилашга имкон берди: ўтган йиллари истеъмолчилардан кўплаб шикоятлар тушарди, энди эса деярли эътирозлар бўлмаяпти.

(ЎзТАГ).

МУАММО КЎНДАЛАНГ ҚЎЙИЛАДИ

ЗАРМИТАНЛИКЛАРНИНГ ҚУВОНЧ ВА ТАШВИШЛАРИ

КОННИНГ ИСТИҚБОЛИ ПОРЛОҚ, МЕҲНАТ РЕСУРСЛАРИ ЕТАРЛИ. ИККИ ОМИЛНИ ИШГА СОЛИШГА НИМА ТЎСҚИНЛИК ҚИЛАЯПТИ?

Иштихон районидаги Юқорисарой, Ғужумсой, Булоқ, Майинтепа ва бошқа қишлоқларда аҳоли зич яшайди. Бу ерлар кўпроқ тоғу тошлардан иборат бўлганлиги сабабли асосан чорвачилик билан шуғулланишгагина имконият бор. Меҳнат ресурсларининг кўплиги, ишчи ўринларнинг эса камлиги долзарб муаммо ҳисобланади. Кўп кишилар ижтимоий ишлаб чиқаришга ўз улушларини қўшиш мақсадида узоқ жойларга кетишга мажбур бўлишади.

Етмишинчи йилларнинг бошларида «Зармитанда олтин кони топилибди, бу ерда янги корхона ташкил қилинаркан» деган хушхабар тарқалганида юқорида номлари санаб ўтилган қишлоқлар аҳолиси хурсанд бўлди. Чунки индустриянинг янги тармоғи қанчадан-қанча кишиларни иш билан таъминлаши аниқ эди.

1974 йили «Узбекзолото» ишлаб чиқариш бирлашмасининг қурилаётган Зармитан олтин кони ташкил этилди. Ўшандан бери орадан ўн тўрт йил ўтди. Бу даврда янги корхонанинг «қисмати» оғир бўлди. Чунки иш кўнгилдагидек юришиб кетмади, ҳамиша турли муаммоларга дуч келинди. Масалан, дастлабки йилларда руда машиналарда Каттақўрғонга — темир йўл станциясига ташилар ва поездларда Арманистонга жўнатилар эди. Маржонбулоқ олтин фабрикаси ишга туширилгач, 1980 йилдан бошлаб руда автомашиналарда шу корхонага етказиб берила бошланди. Бошқа қийинчиликлар ҳам бўлди. Чунончи, ўтган вақтда раҳбарлар ўн олти марта ўзгарди. Конни қуриб, тўла фойдаланишга топшириш учун 27 миллион сўм капитал маблағ сарфлаш кўзда тутилган. Бошлиқлар алмашаверганлиги ва бошқа сабабларга кўра иш жуда секинлик билан борди. Ҳатто қурилиш бир-икки йиллаб тўхтаб ётган вақтлар ҳам бўлди.

1987 йилнинг май ойида кон раҳбари демократик усулда сайланди. Коллектив бу вазифага Алибек Маматовни муносиб деб топди. У тоғ-кон соҳасида катта тажриба тўплаган, кўп йиллар Зарафшондаги олтин конида меҳнат қилган, тегишли органларнинг тавсиясига кўра Африкада ҳам ишлаб келган. А. Маматов бошлиқ бўлгач, Зармитанда аҳвол тезда ўзгара бошлади. Кондаги қурилиш ишлари жадаллашди. Неча-неча йиллардан бери судралиб келаётган юмушларнинг анчагина қисми ниҳоясига етказилди. Ишлаб чиқариш билан боғлиқ бинолар, иморатларнинг бош пудратчиси — «Самаркандхимстрой» бирлашмасининг механизациялашган 149-кўчма колоннаси, ремонт-қурилиш участкаси ишни жонлантиришгани туфайли 24 миллион сўмлик юмуш адо этилди. Коннинг биринчи навбати тўла ишга туширилиши учун яна уч миллион сўм ўзлаштирилиши зарур эди. Афсуски, очилганидан бери кўп қийинчиликларни бошидан кечирган кон коллективи учун яна бир мушкулот бошланди. У қуйидагича изоҳланади.

Беш йил муқаддам «Союззолото» ва «Узбекзолото» ишлаб чиқариш бирлашмаларининг буйруғига мувофиқ Зармитан ҳамда Маржонбулоқ конлари қўшилиб, СССР 60 йиллиги номли корхона ташкил этилган эди. Дастлабки тўрт йилда ҳар бир ташкилот ўз дирекциясига эга бўлган ҳолда ишлаб чиқариш, молиявий, маданий-маиший масалаларни мустақил равишда ҳал қилиб келди. Зармитандан Маржонбулоққа руда етказиб берилар, умумий муаммолар биргаликда ҳал этиларди. 1988 йилнинг бошидан эса аҳвол ўзгарди. Барча моддий-техника ресурслари жамланиб, Маржонбулоқ кони орқали тақсимланадиган бўлди. Зармитан шахта деб юритила бошлади. У қарам ташкилотга айланиб қолди. Яъни, истиқболи порлоқ корхонанинг ривожланиши йўлида навбатдаги қийинчилик пайдо бўлди.

Маржонбулоқ олтин кони раҳбарлари ўз тасарруфларидаги Зармитан шахтасига ўгай кўз билан қараётганликлари ишчи-хизматчилар, инженер-техник ходимларни ғоят ранжитмоқда. Носоғлом муносабат турли жабҳаларда намоён бўлаяпти. Чунончи, моддий-техника ресурслари билан таъминлаш масаласини олайлик. 1988 йилнинг январида ҳар икки корхонага тегишли материаллар жамланиб, умумий фонд ташкил этилганди. Шунга мувофиқ Зармитан шахтаси ўз ҳиссасини олиши зарур эди. Бу масалада таъминот бўлимининг бошлиғи Абдураззоқ Шакаров шундай деди:

— 1988 йилнинг уч кварталида ресурслар бизга жуда оз миқдорда берилди. Далилларга мурожаат этайлик. Йиллик фонд бўйича йирик, ўртача ва кичик ҳажмдаги металлардан икки ташкилотга жами 60,8 тонна бериш планлаштирилган. Тўққиз ойда Маржонбулоқ олтин кони 45,9 тонна олган. Шунинг ҳисобидан бизнинг Зармитан шахтасига бир тонна ҳам ажратилмаганлигини қандай изоҳлаш мумкин?! Икки корхонага 1988 йил учун турли пўлат конструкциялардан 50 тоннасини бериш кўзда тутилганди. Маржонбулоқ уч кварталда 34 тонна олган, Зармитанга атиги бир тонна ажратилган. Металл тўсинлар масаласида ҳам айнан шундай манзара кўзга ташланади: йиллик фонд 25 тонна, тўққиз ойда 13 тоннаси олинган. Мазкур шахтага бир тонна ҳам берилмади. 1988 йилда 8 тонна электрод олиш планлаштирилган. Ўтган даврда унинг етти тоннаси берилган. Зармитан шахтасига бор-йўғи 900 килограмми ажратилган. Ваҳоланки, бу ресурсларсиз конда ишни олдинга силжитиб бўлмайди. Шахталар ремонт қилиб турилиши, янгилари вужудга келтирилиши зарур. Бу ишлар амалга оширилмаса, белгиланган планни адо этиш ғоят мушкул. Унинг бажарилмаслиги эса ишчи-хизматчиларнинг моддий манфаатдорлигига жиддий таъсир этади, социал, маданий-маиший тадбирларни адо этишга имкон туғдирмайди.

Шакаров тилга олган носоғлом муносабат бошқа жабҳаларда ҳам намоён бўлди. Мазут ташишга мўлжалланган машина масаласини олиб кўрайлик. Зармитан шахтасининг буюртмаси бўйича олиб келинган бу транспорт воситасини «Узбекзолото» бирлашмаси мазкур корхонага ажратганди. Шу ташкилотнинг икки шофёри командировкага бориб, машинани ҳайдаб келишганди. Шундан кейин унга бошқа эга чиқди. Маржонбулоқ кони раҳбарлари ўзбошимчалик билан «Узбекзолото» бирлашмасидан сўрабнетиб ўтирмай ўз ташкилотларига олиб қўйдилар. Қарам бир корхонани таҳқирлаш шунчалик ҳам бўладими? Ваҳоланки, зармитанликлар мазутни жуда узоқдан — Каттақўрғондан ташиб келтиришлари керак. Шахтага тегишли ресурс темир йўл станциясидан ўз вақтида олиб кетилмаганлиги учун кейинги ойларнинг ўзида 24 минг сўм жарима тўланди.

Зармитан шахтаси учун кўзда тутилган, Маржонбулоқ кони орқали келаётган учта насоснинг биттаси изсиз йўқолди. Қаерга ҳам ғойиб бўларди? Бош корхона «чўтал» учун олиб қолган бўлса керак-да! Автомашиналар учун буюртма берилган эҳтиёт қисмлар ҳам Маржонбулоқда олиб қолинди. Икки ташкилот бирлаштирилганда ёнилғи-сурков материаллари фонди жамланган эди. Ҳозирги пайтда бу борада ҳам зармитанликлар турли қийинчиликларга дуч келмоқдалар.

СССР 60 йиллиги номли Маржонбулоқ олтин кони дирекцияси томонидан 1988 йил 11 августда чиқарилган 400-буйруқ, агар таъбир жоиз бўлса, Зармитан шахтаси коллективининг тоқатини тоқ қилди. Унда айрим камчиликлар тўғри кўрсатилган. Лекин бу буйруқ ташкилот таркибидаги корхонанинг қарамлигини пеш қилиш асосида коллективни янгидан-янги қийинчиликларга дучор этишга қаратилган эди. Чунки унда бешта асосий штатни қисқартириш кўзда тутилганди. Агар шундай қилинадиган бўлса, кадрлар масаласи, бухгалтерия ҳисоб-китоблари, меҳнат ва иш ҳақи билан боғлиқ юмушлар Маржонбулоқдан туриб ҳал этиларди. Зармитандан у жойгача эса 80 километрдан ортиқ. Бир неча юз кишилик коллективнинг кундалик эҳтиёжларини қондириш, зарур масалаларни ҳал қилиш учун шунча масофага бўзчининг мокисидек қатнаш зарур эди. Шу ўринда Маржонбулоқдаги фабрикада қайта ишланаётган руданинг қарийб ярми Зармитандаги конлардан етказиб берилаётганлигини таъкидлаш керак. Умумий ишга ўз ҳиссасини қўшаётган коллективнинг моддий-техника ресурслари тақсимотида, рағбатлантиришда ва бошқа масалаларда камситилиши ишчи-хизматчиларни ғоят ранжитди. Юқорида тилга олинган буйруқ муносабати билан ўтказилган йиғилишда 350 киши қатнашиб, сўзга чиққанларнинг ҳаммаси Маржонбулоқ олтин кони дирекцияси Зармитан шахтасига ўгай кўз билан қараётганлигини, мустақил ишлаш ва хўжалик юритиш учун шароит яратиб берилиши зарурлигини таъкидладилар. Ишчи, халқ депутатлари Самарқанд область Совети депутати А. Тошниёзов, пайвандловчилар бригадири Ю. И. Романичев, катта иқтисодчи Х. М. Муротов, темирчи С. Саидқулов, катта инженер А. С. Тиловов, ҳайдовчи А. Эрдонов, экскаваторчи А. Назаров, ишчи С. Бўрибоев, таъминотчи У. Каримов ва бошқалар аҳвол неча йиллар давомида эндигина ўнгланаётган бир шароитда янги қийинчиликлар вужудга келтирилаётганлигини куйиниб гапиришди. Айнан шу муаммолар «Узбекзолото» ишлаб чиқариш бирлашмаси директори А. А. Пешков, Маржонбулоқ олтин кони директори Ю. А. Скворцов, шу ташкилот бош инженери И. И. Сподарь иштирокида ўтказилган йиғилишда ҳам тилга олинди. Ер ости участкаси лаҳмчиси В. В. Трубачёв, ремонт-қурилиш участкаси бошлиғи С. М. Шосимов ва бошқалар 1988 йил бошидан бери хўжалик ҳисобида ишлаётган Зармитан шахтаси коллективига ишлаб чиқаришни ташкил қилиш, иш юритиш, моддий-техника ресурслари фонди билан боғлиқ масалаларни мустақил ҳал этиш ҳуқуқини бериш юзасидан ўз мулоҳазаларини айтдилар. А. А. Пешков чиқарилган буйруқнинг баъзи бандлари тўғри эмаслигини, улар бекор қилинишини, Маржонбулоқ олтин кони раҳбарлари қатор масалаларда нотўғри йўл тутишганлигини, айбдорлар тегишлича жазоланишини таъкидлади. Ю. А. Скворцов ҳам ишчи-хизматчиларнинг танқидий фикрларини эътироф этди. Лекин юқори ташкилот раҳбарлари Зармитан шахтаси ишлаб чиқариш ва молиявий фаолиятини ўзи ҳал қилишига рағбатлари йўқлигини билдиришди. Ваҳоланки, барча муаммолар шу масалага келиб тақалаяпти.

Зармитан кони очилган даврдан бери ўтган ўн тўрт йилда бу ерда ажойиб ишчилар етишиб чиқди. Майинтепа қишлоғидан Отамурод Назаров 1974 йили шу ташкилотга келганди. Моҳир экскаваторчи бўлиб етишди, меҳнати кўп марта рағбатлантирилди. Юқорисарой қишлоғида туғилиб ўсган Дўсёр Юнусов эса кон очилгандан бери шофёр. Ўсарбой Қозоқов лаҳмчилик касбини эгаллади. Мазкур коллективда ўз ишига меҳр қўйганлар кўп. Улар сафига аҳоли зич яшайдиган қишлоқлардан ёшлар келиб қўшилишаяпти. Зармитан конининг истиқболи порлоқ. Унинг биринчи навбати тўла фойдаланишга топширилгач, иккинчи қисмида ишлар бошлаб юборилади. Юқори ташкилотларнинг режасига кўра 1995 йилга қадар Зармитан конини ривожлантиришга бир неча миллион сўм сарфлаш кўзда тутилаяпти. Демак, у янада кенгаяди, ўз бағрига қишлоқдаги меҳнат ресурсларини олади. Буларнинг ҳаммаси зармитанликларни, унинг теварак-атрофида яшаётган ёшларни ғоят қувонтирмоқда. Афсуски, маҳкамачилик катта имкониятларни тезроқ ишга солишга тўсқинлик қилмоқда. Ҳар бир корхона ўзини ўзи бошқариш, пул билан таъминлаш ва харажатларини ўзи қоплаш шароитларида ишлашга ўтказилаётган ҳозирги пайтда Зармитан шахтаси 80 километр узоқликдаги ташкилот таркибига киритиб қўйилганлигини, ресурслар тақсимоти ва бошқа масалаларда унга ўгай кўз билан қаралаётганлигини, каттагина коллективнинг талаб-эҳтиёжлари тўла ҳисобга олинмаётганлигини қандай баҳолаш мумкин? «Узбекзолото» ишлаб чиқариш бирлашмаси, бошқа тегишли ташкилотлар бу масалани оқилона ҳал этишлари зарур.

С. САИДАЛИЕВ,
«Қишлоқ ҳақиқати» махсус мухбири.

РЕДАКЦИЯДАН: ушбу мақола босишга тайёрланаётганда «Узбекзолото» ишлаб чиқариш бирлашмасидан янги маълумот олинди. Унинг директори А. А. Пешков 1989 йилдан бошлаб Зармитан шахтаси коллектив пудрат усулига ўтказилишини, барча ҳисоб-китоблар Маржонбулоқ фабрикасига етказиб бериладиган руда миқдорига қараб олиб борилишини, штатлар масаласи корхонанинг даромадидан келиб чиқиб ҳал этилишини маълум қилди. Хўжалик юритиш механизмини такомиллаштириш борасидаги бу дадил қадам, шубҳасиз, зармитанликларни қувонтиради, самарали меҳнат қилишга ундайди. «Узбекзолото» бирлашмаси раҳбарлари истиқболли коннинг бошқа муаммоларини ҳал этишда ҳам изчиллик кўрсатадилар, деб ўйлаймиз.

Одамларга қулай бўлсин деб

Гулистондаги 30-автокорхонада янги ишчи ошхонаси дастлабки хўрандаларни қабул қилди. 60 кишига мўлжалланган ошхонада одамларга тез ва соз хизмат кўрсатишади. Таомлар мазали ва арзон.

Автокорхона ишчилари учун ошхона пайдо бўлишини қурилиш ишлари авж олдириб юборилганлиги билан боғлиқ, деб ҳисобламоқдалар. Кенг кўламдаги бундай ишлар натижасида рентабеллик тинимсиз ортиб бормоқда, фойда ҳам кўпаймоқда.

Газ баллонли автомобилларга хизмат кўрсатиш комплекс пункти, машиналарга тинимсиз хизмат кўрсатадиган устахона бунёд этилмоқда. Ошхона билан бир қаторда социал-маданий-маиший объектлар қурилиши хусусида ҳам ғамхўрлик қилишмоқда: ҳозир шаҳар марказида 56 квартирали иккита уйнинг ҳужжати тайёрланмоқда.

Корхона фойда олиб ишлашига нималар имконият бермоқда? Агар икки оғиз сўз билан айтадиган бўлсак, бундай муваффақиятнинг сири ишнинг кўзини билиб хўжалик юритишдадир. Мана сизга бир мисол: шаҳарда нефть маҳсулотлари ўрнига суюлтирилган газдан фойдаланиш учун дадил қадам ташлаган бошқа бирорта автохўжалик йўқ. Бу ердаги 350 та машинанинг кўпчилигида экология жиҳатидан тоза, иқтисодий жиҳатдан фойдали ёнилғи ишлатилмоқда. Булардан ташқари суюлтирилган газ бензинга нисбатан икки ярим баравар арзон. Газ баллонли машиналарга хизмат кўрсатиш пункти фойдаланишга топширилиши билан янги ёнилғидан янада кўпроқ фойдаланилади.

Ремонт хизмати юқори малакали мутахассислар билан таъминланган. Ремонт ишларигина эмас, деталларни қайта тиклаш, айрим эҳтиёт қисмларни ўз кучлари билан тайёрлаш ҳам яхши йўлга қўйилган. Натижада яна маблағ тежаб қолинмоқда. Паркдан жуда юксак даражада фойдаланиш натижасида анчагина ютуқларга эришилмоқда.

АЖОЙИБ БУЮМЛАР

Андижон областининг Ниёзботир қишлоғида кўҳна халқ ҳунармандчилиги қайта тикланди. Бу ерда ўрмон хўжалиги участкасида халқ истеъмоли моллари тайёрлайдиган цех очилди.

Мажнунтол новдаларидан тўқилган дала ҳовли мебеллари туркуми, ўриндиқлар, столлар, гулдонлар, мева ҳамда сабзавот солинадиган саватлар Фарғона водийси аҳолиси орасида машҳур бўлиб кетди. Бу буюмлар магазинларга чиқарилмоқда. Улар кенг истеъмол буюмлари бўлибгина қолмай, ҳақиқий санъат асарлари сифатида ҳам одамларга жуда маъқул бўлмоқда. Тўқилишининг гўзаллиги, нақшларининг ўзига хослиги билан эътиборни тортмоқда. Дарахтларнинг қирқилган кераксиз шохларидан асосий хом ашё сифатида фойдаланилмоқда.

Цехда новдалардан ҳар хил буюмлар тўқишни мукаммал ўзлаштириб олган Р. Омонқулов, М. Нишонова сингари юқори малакали усталар ишлашмоқда. Улар рангли новдалар тайёрлашнинг ўзига хос технологиясини ишлаб чиқиб, амалда қўллай бошладилар.

(ЎзТАГ).

Меҳнат Қизил Байроқ орденли «Нурота» давлат наслчилик заводининг донгдор бош чўпони, ферма цех партия ташкилотининг секретари, III даражали Меҳнат Шуҳрати ордени соҳиби Қамариддин Ермонов кўп йиллдан бери эл назарига тушган. Ёшлигидан отга, қўйга муҳаббати ошган бу йигитни ҳам чавандоз, ҳам чўпон сифатида эъзозлашади.

Қуйида ана шу чорвадор ҳақидаги очерк билан танишасиз.

Ҳамдам ЭШОНҚУЛОВ

АЙДАР БЎЙЛАРИДА

— Атам қани, Самара?

— Ўтинга кетган.

— Қай маҳал қайтади?

— Билмадим-ов.

— Менинг тойим қайжерда?

— Бияси билан шу атрофда жирипти.

— Самар, мен уни кўриб келай!

— Қўйсанг-чи. Нуржон ата келсинлар, сўнг борасан-да!

— Кўргим келаяпти, бирам кўргим келаяпти!..

Чўпон болаларини ҳар ҳафтада отарларга келтирувчи автомашинадан тушган Нурбой ўчоқ бошидаги опаси Самарани саволга тутди. Ферма марказидаги мактабга бу йил қадам қўйган Нурбой ўтовга келдими, туғилганидан қулоғини тишлаб, энчи қилиб олган тойининг ёнига чопади. Унинг пешонасидан ўпиб ёлларини силайди. «Зерикмадингми менсиз?» дейди Нурбой тойнинг чақнаган катта ва мулойим кўзларига қараб. Тойчоқ гўё унинг гапларига тушунгандек бошини қимирлатиб устма-уст кишнайди. Ўтлоқда юрган она бияга эргашади. Нурбой ёвшанларни ҳатлаб-ҳатлаб унинг орқасидан югуради.

Трактор овозини эшитган Нурбой Шўр томонга қаради. Тележка кузовига ўтин ортилган. Унинг ўртасида акаси Эржон паншахага суяниб келарди. Отаси қаерда экан? Кўзлари кабинага қадалди. Ана, кулиб келаяпти. Ажойиб отаси бор-да Нурбойнинг! Бирон-бир марта койиганини эслаёлмайди. Нурбой катталардек фикр юритди. Ҳар келганида у отасининг бўйнидан қучоқлаб олиб:

— Ата, тойимни ушлаб беринг, — деб эркаланарди.

— Нима қиласан?

— Улоқ чопмоқчиман! — дейди Нурбой катталарга тақлид қилгандек.

— Ҳали вақт бор, яна бироз каттаргин, — дейди ота Нурбойнинг бошини силаб.

Кейин у ўғлининг ўқишини сўрайди. Нурбой отасининг ҳамма саволларига жавоб беради. Ҳафтада бир ярим кун у отаси билан бўлиб, яна ўқишга қайтади.

...Нурбой ўзига тортди. Ўзи етти-саккиз яшарлигидаёқ яланг оёқ, яланг бош сурув ортидан югурарди. Отаси Ермон оға яйловга олиб борарди. Гоҳ отда, гоҳ эшак миниб қўй боқди. Нортуя бўларди. Баъзида Қамариддин унинг жазига минолмасдан атрофидан гир айланарди. Туяни чўктиролмасдан қийналган ҳоллари кўп бўлган.

Ўнинчини тугатган йили. Отаси Ермон Ҳотамов ўғли қалбига қўл солди:

— Мен билан қоласанми?

Камгап падари юзига тикилиб қарай олмайдиган Қамариддиннинг танасидан шиддатли ўт чақнади. Кўз олди бир зум ҳеч нарсани пайқамай қўйди. Кенг пешонаси, қўллари, бўйинлари намланди. Томоғига данак тиқилгандек бўлди.

— Биласиз-ку... — дея олди у кучини жиловлаб.

— Тушундим сўзингни, — деди ўктам бир овозда Ермон оға, — чўпонлик бизга ота касб, отадан болага мерос.

Ёзнинг илиқ тунларидан бирида Қамариддин отаси билан сурув ортидан яйловга борди. Борлиқ бешикдек тебранади. Майда қум доначалари, буталар қуёшнинг кундузги тафтидан қоврилаётгандек эди. Икки қадамча наридаги жузған тупидан чиққан қуён дикиллаб, ҳали шом емаган ой ёғдусидан панароқ жой изларди. Осмонда порлаб турган юлдузлар йигитни олис ёвшанзорлар оралаб борган сурув билан ялангликка чорлади.

Қамариддин бир йил деганда отасидан ажралди. Уни эллик беш ёшида тупроққа қўйди. Ўша куни отарга одам ёғилгандек бўлди. Шундан кейинги ҳар бир кун уни ҳаётнинг адоғи кўринмас сўқмоқлари сари бошлаб борди.

Айдар бўйларидан толиқиб қайтди. Узангидан оёғини ерга қўйган [illegible]

— Ўқидингми?

— Ҳа, сизни соғинибди!

— Сени-чи, қизим?

— Мени ҳам, барчамизни!

Қамариддин Самара билан уй томон юрди. Чарчоқларни бархан қўйнига сингиб кетгандек бўлди.

— Яна нима деб ёзибди, Эркин?

Самара енгил шамолдан кўзлари устига тушган соч толаларини бир қўли билан тузатар экан:

— Жийронни сўрабди! Отам улоқ чопаяптиларми, дебди.

Чўпон гулли кигиз устига ёпилган юмшоқ кўрпачага ёнбошлади.

Чойдан иссиқ-иссиқ ҳўплар экан, кўз ўнгида навқирон ўғли бўй-басти билан намоён бўлди.

...Қишнинг ўрталари эди. Хашак ғарами билан бостирмага тез-тез қатнайдиган бўлди. Отаси бунга эътибор бермасди. Кунларнинг бирида Эркин қаршисидан чиқди. Эгнидаги чопони дўмпайган. Бола отаси кўзига қарай олмади.

— Эгнингдаги нима?

Бола чопони этагининг бир учини кўтарди.

— Беда-ку, қайга элтаяпсан?

— Отга!

— Борақол, болам. Яширмасдан элтақол, — деди Қамариддин.

Маълум бўлишича, Эркин ҳар куни отасидан яширинча бир неча бор отга беда ва халтадаги арпадан берар экан.

Қамариддин ўғли билан бостирмадаги от ёнига бориб:

— Қаровингга қарши эмасман. Лекин ҳайвонга қарашнинг ҳам меъёри бор. Ошиқча ем касал қилади, — деди.

Эркин дадаси ўгитини қулоғига олиб, у билан бостирмадан олдинма-кетин чиқиб кетди.

Мана энди у хизматда. Хатида: «Ота, бизнинг жийрон қандай?» — деб сўрабди.

Қамариддин мулойим табассум қилди-да:

— Бола-да, ўша ерда ҳам отини сўрайди. Нима дейин? Жийронинг зўр, ўтган ҳафта Форишда бўлган кўпкарида ҳўкиз олди, дейинми?

Қамариддин хаёлига эрк берди. Ўзининг болалик йиллари кўз ўнгидан ярқ этиб ўтди. Раҳматли отаси: «Болани молга ўргат, кейин ўзи хоҳлаганини олиб бер. Бу унда меҳнатга, мустақилликка, ҳайвонот дунёсига меҳр уйғотади», дерди ҳар доим.

Қамариддин ёш эди. Отасининг ҳар бир сўзини ўзига мақсад қилиб оларди. Ахир у ўз боласига ҳеч қачон ёмонликни раво кўрмайди-ку! Фермадан қайтган Ермон оға ўғлини сўради.

— Отини совутиб юрибди, — деди хотини бамайлихотир.

— Товуш бер, келсин!

— Нега?

— Бугун қўйни тоғ томонга ҳайдаса дейман, ўриш кенгроқ.

Қамариддин онаси билан ўтовга келди. Отининг танасини жиққа тер босган.

— Қўйни қачон ҳайдайсан? — сўради Ермон оға.

— Яна бироз бор.

— Яхши. Отни нега совутаяпсан?

— Ўзим, шундай, — деди бошини кўтаролмай.

Ермон оға ўғлининг юраги уришини бир қарашда сездию, сир бой бермади.

— Улоқ чопмоқчимисан?

Қамариддин жийроннинг кўзи олдини уқалаб, отасига ботиниб гапиришга журъати етмади.

— Тўғрисини айт, болам, тортин- [illegible]

— Ҳозир бирон нарса дейишим қийин, лекин умуман ёмон эмас.

— Дуруст, дуруст, омадингни берсин, ўғлим! — дея ота оқ йўл тилади ва ўғлининг ақли, юриш-туришидан кўнгли кўтарилиб, ўтирган жойидан ирғиб турдию қозиқдаги боғлоқлиқ қора эшакнинг айилини маҳкам тортди-да, сурув томон кетди.

Ўша куни Қамариддинга улоқ олиш насиб этмади. Уйга қайтганида отаси ўғлининг келбатига тикилиб қаради ва ичидан «умрини берсин, ёмон кўздан асрасин, яхши чавандоз чиқади» деб қўйди. Дастурхон устида суҳбат қисқа бўлди.

— Тўдага киролдингми?

Ийманиб елка қисиб ўтирган Қамариддин падари бузрукворига нима дейишини билмасди.

— Қўйсангиз-чи отаси, бола фақирни уялтирманг, — дея орага Қамариддиннинг онаси қўшилди.

— Йўқ, онаси, гап улоқ олиб чиқишда эмас, — деди Ермон оға. — Менинг ниятим бўлак. Бошлаган ишини охиригача етказа олишида. Ҳавасниг ўзи камлик қилади. Жасорат, топқирлик, куч ҳам керак ўртага чиққанда.

Ота бир оғиз бўлса-да ўғлининг ўзидан гап эшитишни хоҳларди. Шунга қараб унинг ишига баҳо бермоқчи эди.

— Тўғриси, улоқни бир-икки тортиб чеккага олиб чиқдим. Бу — қашқангизнинг хизмати.

...Айдар ёқалаб юрибмиз. Кўл узра ғозлар учиб ўтди. Оппоқ булутлар қуёш юзига парда тортади. Лекин иссиқ юз-кўзларни сийпалаб туради. Соҳил атрофида енгил шабада димоққа урилади. Қалинлашган қамишзорлар оралаб сур қўй-қўзилар маърайди. Қамариддин «қайт-ҳо-қайт» деб олдинда юрган қўнғироқли серкага товуш берди. У эгасининг товушини англагандек, сурувни Шўр бўйидан ёвшанзорларга бошлагандек бўлди. Қамариддин ястаниб ётган дўнгликлардан пастга томон юрар экан, кўпкарига отни тайёрлаш ҳақида ҳикоя қилди.

— От семиз бўлса, — деди у, — тонг олди, ҳеч ким уйғонмасдан, юлдузлар ўчиб кетмасдан ҳафта-ўн кун совутаман. Отни терлатиб, кечқурунлари емишини тортиб қўяман. Орадан тўрт-беш кун ўтгач, кўпкарига соламан. Яхши совутилган от улоқни олгач, ўзига битта ҳам чавандозни яқинлаштирмайди.

— Бир воқеани айтиб берайин, — деди у. — Бу — от хосияти, хислати ҳақида. Ҳар қандай тасодифлардан зиён етказмай олиб чиқади. Кўпкари чопаяпман. Атрофда одам кўп. Улоқни олмоқчи бўлиб ўзимни ўртага урдим. Не кўз билан кўрайки, қарши томондан отлар тўдаси чопиб келди ва катта куч билан отимни ағдариб юбориб, кенг майдон узра югуриб кетди. Оломон «гурр» кўтариб атрофимни ўраб олди. Ўрнимдан турсам, бирон ерим ҳам лат емаган. Шунча от туёғидан биронтасиники тегмабди. Жийрон қашқамни чавандоз йигит ушлаб келтирди...

— Ҳозир ҳамма имкониятга эгамиз, — дейди чавандоз, — отларни кўпайтирсак ёшларимиз спорт билан шуғулланишади. Биласизми, катта болалар отга минолмай қолганда хижолатдан ўзимни қўярга жой тополмайман. Мотоцикл, машинага ўч. Отни кам минишади. Шу ҳақда ҳаммамиз ўйлашимиз, қўйчилик отарларининг барисида от сақлашга имконият яратиш зарур, деб ўйлайман.

...Така-так, така-так, така-так... Жийрон қашқа қанот чиқаргандек ер [illegible]

[illegible] лардан чирт-чирт узиб олади. У ўйлар гирдобига бунчалик шўнғиб кетмаган эди. «Касбингизнинг қадрини нимада деб биласиз?» Қизиқ савол. Ўқувчиларга нимаси ёқди экан бунинг? Тағин чўпон болаларига-я! Мактабга бориб, уларга чўпон касби ҳақида дарс ўтишим керак экан. Қамариддин шу ерга келганида сергакланди. Азон пайти эди. Майсазор узра енгил қадам ташлаб очиқ қўрага кирди. Орқасидан ўғли Эржон, қизи Хадича ҳам пайдо бўлди. Қўзили қўйлар ётган жойидан қўзғалди. Салқинда жунжиккан ёш қўзилар эриниброқ қадам босишди. Ўтлоқни қоматга келтиргудек маърашди. Янги туққан совлиқларни она-бола қилишди.

Қўра эшигини ёпиб чиққач, Қамариддин ўғлига юзланди:

— Эржон, этакдаги қўрага бориб туққанларини олиб келгин, — деди.

Бўз йигит айвон пештоқида осиғлиқ турган хуржунини эшак тўқими устига ташладию, унинг бўйнидаги арқонидан етаклаб кетди. Оёғидаги этигини енгил-енгил босаётган Хадича отасига юзланиб:

— Мен қўзили совлиқларга қараб келай, — деди.

Қамариддин қизининг сўзларидан мамнун бўлди чоғи:

— Борақолгин... Ҳа, Хадича, қўзиларни санаб чиқ. Увуз сутидан тўйғанлари буталар панасида қолиб кетмасин.

— Хўп, ота, — дея Хадича узун чопонининг белидан рўмол боғлаб, икки қир наридаги моллар томон юриб кетди.

Қамариддин оғир-оғир қадам ташлаб ёпиқ қўра биқинидаги чоли (қўзи сақланадиган чуқурча) ёнига келди. Тусоқ қўй боласини биқинига олиб ётарди. Одам қорасини кўргани заҳоти потирлаб ўрнидан қўзғалди. Қўзи она сутини эмибди. Чўпон икки тиззасига чўккаладию аввал қўзини, кейин қўйни чуқурдан чиқариб қўйди.

...Ўтган йили куз пайти эди. Шаҳардан келган мухбир Ермонов иши билан танишар экан, бехосдан унга савол берди:

— Чорвада нечта мавсум бор?

Босиқ табиатли Қамариддин миийғида кулиб жавоб қайтарди:

— Мавсумлар бир нечта.

— Энг оғири қайси?

— Қиш оғир, ука, уни чидаганга чиқарган. Бу даврда қўйни бола босади. Ҳар қадамига, қоши-қовоғига қараб юрмасангиз, мол билганини қилади.

...Чошгоҳ. Сентоб ва Катта Эж тоғлари томондан кўтарилган шамол буталар орасидаги қуриб қолган каррак тупларини синдириб, ўзи хоҳлаган томонга думалатади. Эшагига миниб олган чўпон қўй ортидан Шўр томон бормоқда. Совуқ шамол аввал қулоқлари орқасини чимчиллади. Сўнгра юз-кўзга ўтди. Бармоқлар жунжикди. Эти увишди. Қамариддин эшагидан сакраб тушдию уни қўйлар ичига ҳайдаб юборди. Ёмғир гоҳида шатирлаб ерни савалар, гоҳида шабада янглиғ бўйинларни жунжиктирарди.

Қамариддин сурувнинг бошини Айдар соҳилига қайтарди. Қамишзорлар шамол билан тик олишар, унинг қаршилигига дош беролмай бир-бирига урилиб барглари шитирлаб қўяди.

— Курр-ҳейт, курр-ҳейт! — чўпон товуши оғзидан чиққан заҳоти қаттиқ шамол уни ютиб юборгандек бўларди.

Ёмғир сал секинлашдию, қор оралаб қолди. Бора-бора тушаётган томчилар йўқолиб оқ қапага айлан- [illegible]

[illegible] ларидан бир қучоқни илдизи билан тортиб келтирдию, ҳовури пасайган ўт устига қўйиб, унинг тутаб ёнишига тикилиб турди. Қўллари устидан қор парчалари эриб кетарди. Шамол олов тилини ўзи истаган томонга буради.

Тонг оқариб келди. Ярим ойнинг ўроғи барханлар ортига яширинди. Айдар этаклари, кенгликлар оқ чойшабга ўралган. Сингартак ва жузғанларнинг шохчалари қорайиб кўринади. Қамариддин кўл бўйига борди. Унинг қирғоғида анча вақт юрди. Сурувни овулга ҳайдаш учун дўнгликка қийналиб чиқди. Тиззадан келадиган қор юришни тобора қийинлаштирди. Яқин ўртада отнинг устма-уст кишнагани қулоғига чалинди. Чўпон сергакланиб атрофга қаради. Яна от кишнади. Ўзининг жийрони-ку. Туни билан отардагилар ухламасдан безовталаниб чиққан бўлишса керак. Кўп ўтмай ён томондан отлиқ кўринди. У тобора яқинлашиб келди. Қамариддин қақшаётган оёқларини қор устига бир-бир босиб, қамишзор орасидаги мол ёнига келди. Оралиқдаги масофа йигирма-ўттиз қадам қолганда отлиқ эгардан чаққон тушди ва жийроннинг нўхтасидан етаклади.

— Қамариддин, не бўлди сенга?

Акаси Мералининг таҳликали товуши унинг қалбини қалқитиб юборди. Киртайган кўзлари тубида қандайдир изтироб яширинган эди. Туғишганининг ҳайратланиб келаётганидан ўзини қўлга олди.

— Омонмисан, ука! — дея Қамариддинни музлаган плашчи устидан қучоқлаб олди.

— Ўзларингиз соғмисизлар, болалар омонми? — сўради секин.

— Ҳаммаси яхши, туни бўйи қор билан олишиб атроф яйловларни изладик. Сен Айдарга келган экансан. Қўй изини қор кўмиб ташлабди.

Анча дадиллашган Қамариддин акасини орқасидан эргаштирди. Безовталанган Мерали сўради:

— Қўйлар қани?

— Қамишзорда.

Қамариддин эгарда жунжикиб борар экан, бундан икки йил аввал тоғ томондаги воқеани эслагандек бўлди. Аксига олиб уч кеча-кундуз ёққан қор отнинг қорнига тегарди. Ўшанда Қамариддин ҳолдан тойган қўйларни катта хуржунга солиб отарга ташир, қайтишда эса қанорда озуқа олиб қайтар, уни «қамал»да қолган қўйлар олдига сочиб берарди.

...Қўзили қўйларни икки отарга ажратиб боқди, Буни кўрган қўшни чўпонлар ундан сўрашди:

— Нега бундай қиласиз?

— Фойдаси катта, — деди Қамариддин.

— Қизиқсиз-а, ишни ҳуда-беҳуда кўпайтириб юрасиз. Бу қандай ҳолат?

Қамариддин ички бир кулги билан тушунтира кетди:

— Бир отар қилиб боқишда иш осон кўчади. Бунда онаси ҳам, қўзиси ҳам ориқ бўлади.

— Ишонмайман!

— Мен ишонаман. Негаки, саратон иссиғида чангда юрган мол бир бутага оғиз солодию, тўрттасини четлаб ўтади. Икки отарда яйловда яхши яйрайди, қўй-қўзи этга тўлиб боради. Иккинчи бир омил — ёзда гармчарга ҳайдалган молнинг қўзиси ривож топади. Агар иссиқ кунда мол орқасидан юрмасангиз ётиб терлайди. Ўзининг ҳам, қўзисининг ҳам жуни куяди, ғози бўлмайди.

Қамариддин узоқ тин олди. Кўзи ўнгида ёзнинг қумда тухум пишадиган кунлари гавдаланди.

«Касбингизнинг қадрини нимада деб биласиз?» Савол ҳам шунақа қўйиладими? Ҳозирги ўқувчилар пишиқ. Улар мендан жавоб кутишади. Нималар ҳақида гапирай? Чўпонликнинг ташвиш ва қийинчиликлари ҳақидами? Болаларни чўчитиб қўймайманми? Хаёлимни банд этган, кеча ва бугун оила аъзоларим билан ўтказган самарали меҳнат кунларим ҳақида сўзлайман. Касбнинг қадри фидойи бўлиб ишлашда, ўзи- [illegible]

Сиз ҳам бу йўлларга чорланинг!

«Қишлоқ ҳақиқати»да босилган мақолани ўқиб

ПАХТАЧИЛИК ВА ТУПРОҚ ТАРКИБИ

ВАСХНИЛ академиги А. Имомалиевнинг «Пахта салтанати» мақоласида («Қишлоқ ҳақиқати», 24 сентябрь) оқ олтин етиштириладиган майдонларда тупроқ унумдорлигини ошириш ва атроф-муҳитини муҳофаза қилишдек муҳим масала кўтарилган. Биз ана шу долзарб муаммонинг баъзи жиҳатларига тўхталмоқчимиз.

Ҳозирги даврда тупроқни муҳофаза қилиш, унумдорлигини ошириб ундан оқилона фойдаланиш ғоят ўткир муаммо бўлиб қолди. Тупроқнинг емирилиши ва таркибининг бузилиши табиатга ўта тезкорлик билан тазйиқ ўтказиш оқибати сифатида табиий ва нотабиий содир бўлади. Тупроқнинг табиий емирилиши атроф муҳити муҳофазасига, унумдорликка хавф солмайди, у геологик эрозия, табиий шўрланиш, ёғин-сочин сувларидан юқори унумдор қатламнинг ювилиб кетиши кабиларда намоён бўлади, инсоннинг аралашувисиз юз беради.

Тупроқнинг нотабиий емирилиши ва таркибининг бузилиши деҳқончиликда йўл қўйилган хатолар оқибатидир. У тупроқ унумдор қатламининг суриб ташланиши, нобуд қилиниши, йиллар мобайнида узлуксиз бир хил экин экавериш (монокультура), тупроқнинг заҳарли дориворлардан зарарланиши туфайли содир бўлади.

Табиий ресурсларни муҳофаза қилиш ва оқилона фойдаланиш атроф муҳитини сақлаш ҳамда яхшилашнинг муҳим шартидир. Ноёб табиий ресурс ҳисобланган тупроқ инсонни ўраб турган муҳитнинг ноёб қисми бўлиб қолмасдан, балки иқтисодий ва экологик фаровонликнинг туб негизидир. Аммо шуни таъкидлаш керакки, пахта етиштириладиган воҳаларда ердан нотўғри фойдаланиш туфайли ерлар иккиламчи шўрланмоқда, эрозияга учрамоқда. Қорақалпоғистон автоном республикаси, айниқса Оролбўйи ерлари бунинг яққол мисолидир.

Шамол эрозияси республика хўжалигига ғоят катта зарар етказаяпти: у тупроқнинг ҳайдаладиган устки қатламини ҳавога совуриб кетади, ҳар гектар ердан юзлаб килограмм азот, фосфор, калий ва бошқа моддалар кўкка совурилади, бунинг оқибатида ғўза, маккажўхори каби экинлардан ҳосил унмай қолади. Деҳқонлар кўкламда уруғни қайта-қайта экишга мажбур бўладилар. Шамол эрозияси Фарғона водийсида, айниқса унинг марказий қисмида, Бухоро воҳасида, Мирзачўл ва Жиззах чўлларининг ғарбий қисмида, Қарши чўлларида, Хоразм области ва Қорақалпоғистон АССРда кенг тарқалган. Республикада кучли шамол эрозиясига учрайдиган майдонлар 700 минг гектарга яқин.

Сув эрозияси натижасида йил сайин кам деганда ҳар гектар ердан 100 тоннага яқин тупроқ, бир тоннача гумус, 140 килограмм азот, 150 килограмм фосфор, 160 килограммга яқин калий ва экинларнинг ўсиши ҳамда ривожланиши учун зарур бўлган бошқа озуқа моддалар сув билан қўшилиб оқиб кетади. Кучли шамол вақтида чанг-тўзон кўтарилиб бегона ўтларга, экин зараркунандаларига қарши ва ғўзани баргсизлантиришда сепиладиган заҳарли дориворларнинг қолдиқлари ҳавога кўтарилади. Сув эрозияси туфайли бу дориворлар суғориш шохобчалари, коллектор-дренаж тармоқларига келиб тушади.

Буларнинг ҳаммаси тупроқ унумдорлигини аста-секин пасайтириб боради, атроф муҳитини ифлослантиради. Афсуски, водопровод суви билан таъминланмаган қишлоқларимиз ҳали кўп, одамлар ариқ сувини ичишмоқда. Натижада ифлос сувдан заҳарланиш ва касалликка чалиниш ҳоллари учраб туради. Бу масала жуда кўп кўтарилган ва у ҳал этилмагунча курашни тўхтатмаслик керак.

Атроф муҳитининг мусаффо бўлиши, тупроқ унумдорлигини ошириш учун энг муҳим тадбирлардан бири алмашлаб экишни жорий этиш ҳамда ерларни маҳаллий ўғитга тўйинтиришдир. Далилларга мурожаат қилайлик: Андижон областининг қадимдан деҳқончилик қилинадиган оч кулранг тупроқли майдонларида (юқори 60 сантиметр қатламининг ҳар гектари ҳисобига) ўғитланмаганда 58 тонна гумус, 6,83 тонна азот, 15,2 тонна фосфор тўпланиши аниқланган. Худди шу ерларга ҳар йили минерал ўғитлар солиб турилганда 67 тонна гумус, 16 тонна азот, 80 тонна фосфор, алмашлаб экиш жорий этилганда эса 74 тонна гумус, 8,82 тонна азот, 15,72 тонна фосфор тўпланиши ҳисоблаб чиқилган. Тошкент областининг соф кулранг тупроқли ерларида эса ўғитланмаганда 55 тонна гумус, 5,99 тонна азот, 12,88 тонна фосфор тўпланиши ҳисоблаб чиқилган. Тошкент областининг соф кулранг тупроқли ерларида эса ўғитланмаганда 55 тонна гумус, 5,99 тонна азот, 12,88 тонна фосфор, минерал ўғит солинганда 88 тонна гумус, 8,29 тонна азот, 15,24 тонна фосфор, маҳаллий ва минерал ўғитлар солинганда — 119 тонна гумус, 5,94 тонна азот, 18,22 тонна фосфор тўпланиши кузатилган.

Сурхондарё ва Қашқадарё областларининг тақир ерларида ҳам худди шундай манзарани кузатиш мумкин. Тупроқ таркиби бузилган ва сув эрозиясига учраган майдонларда аҳвол бошқача. Масалан, таркиби бузилган ўтлоқи соз тупроқли ерларда сув эрозиясига учрамаган майдонларга нисбатан гумус миқдори 30—50 процент кам бўлиб чиқди. Бундай аҳвол Тошкент областининг сув эрозиясига учраган майдонларида ҳам кузатилади. Шундай қилиб, тупроқ унумдорлигини оширишда алмашлаб экиш ва ўғитнинг аҳамияти яққол кўриниб турибди.

Республикада суғориладиган ерларнинг ярмидан кўпроғи турли эрозияга учраб туради. Тупроқ эрозияси ва таркибининг бузилиши республика бўйича пахта ҳосилдорлигини йил сайин ҳар гектар ҳисобига 4—5 центнер камайтириб юборади. Пахта етиштиришда бой берилаётган резервлардан бири ана шу.

Илмий муассасаларда тупроқ эрозияси, таркиби бузилишига қарши белгиланган тавсиялар асосида қатъий алмашлаб экиш системаси, қанча минерал ва маҳаллий ўғитлар солиш ҳамда бошқа тадбирлар ишлаб чиқилган. Аммо республиканинг кўпчилик хўжаликларида бу тавсияларга амал қилинмайди, ҳолбуки, деҳқончилик илмий асосларда олиб борилмаса, сезиларли самарага эришиш қийин.

Бир мисол келтириб ўтамиз. Қўқон атрофи районларида тупроқ таркиби бузилишига қарши илмий асосланган тадбирлар қўлланилмасдан илгари чигит 2—3 қайта, баъзан 4 марталаб экилар эди. Экиш кечикиб кетар, оқибатда пахта очилмай қолар ва ҳар гектардан 10—15 центнердан ҳосил олинарди, холос. Олимлар тавсиясига амал қилиб, агротехника тадбирлари, тупроқ таркиби бузилишига қарши усуллар қўллана бошлаганидан кейин чигитни қайта-қайта экиш барҳам топди, пахта эрта очиладиган бўлди, ҳосилдорлик ошди. Ҳозир бу районларда ҳар гектар ердан 25—35 центнердан, айрим бригадаларда эса 40 центнергача пахта олинмоқда.

Маълумки, республикада гўнг жуда кам миқдорда тайёрланади. Аммо маҳаллий ўғит олинадиган манбалар оз эмас, хусусан шаҳар чиқиндилари, саноат ва конлардаги баъзи чиқиндилар шулар жумласидан. Ўғит сифатида фойдаланиладиган чиқитлар синовдан ўтказилган, қандай қўлланиш юзасидан тавсиялар ишлаб чиқилган.

Кузатувлар шуни кўрсатадики, экинларни озиқлантиришга сарфланган азот ва калийнинг бир қисми тупроққа сингиб ер ости сувларига қўшилади. Бундай аҳвол таркиби енгил тупроқларда айниқса авж олган. Суғориш вақтида ер ости сувларининг ҳар куб метрида 20—30 килограммгача, баъзан ундан ҳам кўп азот борлиги аниқланган. Бинобарин, азотдан самарасиз фойдаланилади, коллектор-дренаж тармоқларидаги сув ҳам ифлосланади. Маълумки, азот коллектор-дренаж сувларидаги жониворларга ёмон таъсир кўрсатади, бегона ўтларнинг, айниқса қамишнинг кучли ўсишига олиб келади, натижада коллектор-дренаж тармоқларини тозалаш учун кўп вақт, меҳнат ва маблағ сарф бўлади.

Хулоса қилиб таъкидлаш керакки, мамлакат, жумладан республика химиклари бундай кўнгилсиз ҳолнинг олдини олиш тадбирларини белгилашлари, бунинг учун ишлаб чиқариш ва фанда қайта қуриш тўлиқ амалга оширилиши керак. Табиатда мувозанат бузилиб бораяпти, бундан кейин унинг олдини олиш, тузатиш ғоят зарур.

К. МИРЗАЖОНОВ,
қишлоқ хўжалиги фанлари доктори, профессор.

К. ПАГАННЕ,
биология фанлари доктори, профессор.

Урганч районидаги Карл Маркс номли колхозда келгуси йил ҳосилига мустаҳкам замин яратилаяпти. Жами майдон аллақачон сифатли шудгорлаб қўйилган. Пайкалларни обдон ва жорий текислаш, сув шохобчаларини тартибга келтириш, маҳаллий ўғит жамғариш эса жадал бормоқда. Ҳозирга қадар 110 гектар ер текисланиб, 25 гектар майдоннинг мелиоратив ҳолати яхшиланди.

СУРАТЛАРДА: 1. Ер текислаш пайти. 2. Мелиорация отрядининг бошлиғи Абдураим Авазматов (чапдан), бульдозерчилар Мадраим Собиров ва Баҳром Кенжаев.

Б. АЛИМОВ фотолари.

ОНА-ВАТАН БЎЙЛАБ

КИШИНЕВ. Молдавия ССР Фанлар академиясининг олимлари яратган лак суриш ва бўяш қурилмаси ишнинг юқори сифатли бўлишини ва экологик жиҳатдан мақбуллигини таъминлайди. Ана шу қурилмадан фойдаланиш туфайли сепиладиган бўёқ ва бўяладиган буюм турли номдаги зарядлар билан зарядланади. Натижада аэрозол атмосферани булғатмайди, балки бир текисда буюм сатҳига қопланади. Хавфсизликни таъминлайдиган техника ҳатарли электр учқуни чиқишига барҳам беради. Қурилма билан холодильниклар ва кир ювиш машиналарини тайёрлайдиган заводлар қизиқиб қолдилар. Ана шу заводларда бундай қурилмадан фойдаланиш миллион-миллион сўм маблағни тежаш имконини беради.

●

АШХОБОД. Туркманистон деҳқонлари кузги дон экинлар уруғини сочиб бўлдилар. Республиканинг кузги ғаллазорлари юз минг гектардан ҳам ортиқ майдонни эгаллади. Бу йил ғаллакорлар буғдойнинг бир мунча истиқболли «Красноводопадская-25» навини ва арпанинг «Циклон» навини афзал кўрдилар. Мутахассисларнинг фикрича, маҳаллий иқлим шароитларига мослаштирилган ана шу серҳосил навларнинг етиштирилиши, шунингдек ижара ва оила пудрати қўлланилиши республикада дон етиштиришни кўпайтириш, тармоқни интенсивлаш муаммосини маълум даражада ҳал этиш имконини беради.

●

СЕРГЕЕВКА. (Шимолий Қозоғистон области). Район маданият боғида бугунги қаҳрамонларимиз — Афғонистон диёрида ҳалок бўлган интернационалист-жангчилар шарафига ёдгорлик очилди. Бу ёдгорлик район комсомоллари ва ёшлари ишлаб топган маблағ ҳисобига қурилган. «Заря» совхозининг мактаб ўқувчилари ва 12-ихтисослашган ҳунар-техника билим юрти талабалари айниқса яхши меҳнат қилишди. Улар умумий фондга 17 минг сўм қўшдилар. Область комсомоллари собиқ интернационалист - жангчилар раҳбарлик қилаётган ёшларнинг ҳарбий-ватанпарварлик клубларига ёрдам учун ҳам пул йиғишга аҳд қилдилар.

(ТАСС).

Она тилимизни мукаммал билайлик

САРДОБА НИМА?

Сардоба. Бу сўз кўпчиликка нотаниш. Уни фақат луғатда ё чўл тасвирига оид китобларда учратган бўлишингиз мумкин. Шу калима ифодаловчи тушунча ҳам баъзилар тасаввурида бўлмаслиги аниқ. Шубҳасиз, сўзнинг ўзи ва у билдирган тушунча шарҳга муҳтож.

Муборак районидаги қишлоқлардан бири Сардоба деб аталади. Ульянов районининг Қамаши, Майманақ қишлоқларидаги усти ёпиқ салобатли сув иншоотининг номи Сардоба. Қашқадарёнинг қуйи районларида Сардоба, Сардува, Юсуф сардоба, Беглик сардоба, Пастсардоба деган жойлар бор. Бу номдаги қишлоқлар Туркманистонда, Бухорода, Самарқанднинг Пахтачи, Сирдарёнинг Гулистон районларида ҳам мавжуд.

Шарҳни шу сўзнинг ўзидан бошлайлик. Сардоба — қадимий сув иншооти ва ҳавзаси. У оқар сув тақчил жойларда, асосан чўл воҳаларда аҳолини ва чорвани оби ҳаёт билан таъминлаш мақсадида яратилган. Уни гумбазли ёки усти ёпиқ ҳовуз ҳам дейишади. Девори қубба ё гумбаз шаклида, айланаси 12—15 метр, чуқурлиги 10—15 метр келади. Баъзан бундан кичик бўлиши ҳам мумкин. Сув сақланадиган ҳовуз сатҳи ер юзаси қатори қурилган. Салобатли қисми унинг гумбази ва деворидир. Булар чидамли ва пишиқ ғиштдан терилган, тепасида туйнуги бор. Ёруғ тушиши, ҳарорат мўътадил туриши ва димланмаслиги учун туйнуклар қулай жойдан қилинган. Ғишти нақш билан терилган.

Сардобанинг ҳовузига сув кириши учун ёнларида 4—6 та тешик бор, эшик ва дарчалар қўйилган. У қор-ёмғир сувлари ҳисобига тўлдирилган, ариқ орқали ҳам узоқроқдан оби ҳаёт олиб кирилган. Кориз, обибузд (еrости сув йўли — қувур)дан ҳам сув келиб турган. Теварағи девор ё бошқа тўсиқлар билан ўралган. Девори ё эшиги ёнидан нов қилиниб ташқаридаги охурга сув чиқарилган, чорва шу тариқа суғорилган. Сардобалар ёнида карвонсаройлар, қоровулхоналар ҳам бўлган. Оқар сув сероб жойларда унга эҳтиёж йўқ, шунинг учун бундай ерларнинг аҳолиси сардобани билмайди.

Ўтмишда сув танқислиги сабабли шу хил иншоотлар қуриш хайрли иш ҳисобланган. Ҳашар ё саховат йўли билан бунёд этилган. Ўрта асрларда Аму ва Сир оралиғида 44 та энг йирик сардоба бўлиб, 29 таси Қарши чўлида жойлашган. Муборак, Майманақ ва Қамашидаги сардобалар шу ҳисобга кирган. Учтаси Мирзачўлда барпо этилган. Кармана яқинидаги Чўли Маликдагиси ҳам анча салобатли ҳисобланган. Таассуфки, айни пайтда кўпчилиги бузилиб кетган, лекин номи қолган.

Бу сўзнинг маъноси нима, ясалиш ва тузилиши-чи? Сўз сифатида тилда қачон яратилган? Нега у қишлоқ ва бошқа жойларнинг номларига ўтган?

У эроний тилларга тегишли. X—XIX асрлар тожик тилининг изоҳли луғатида сардоб, сардоба ерости хонаси, тагхона, ерости сувхонаси, сув сақланадиган жой деб изоҳланган. Худди шу маъноларда XV аср ёдгорлиги — «Тазкираи Давлатшоҳ»да, XIV аср адиби Хожуи Кирмоний, XI аср шоири Носир Хисрав асарларида қўлланган. Форс тилида ҳам сардоб, сардоба шаклида. Маъноси— ўта иссиқ дамларда яшашга мўлжалланган ерости қурилмаси, ер юзасидан паст қилиб қурилган хона, ерости ҳовузи. Худди шу тарзда Навоий ва Бобур асарларида ҳам учрайди. «Жунайд сўзидурким, биз бу асрорни ёшурун уйларда ва сардобаларда маҳрамларға айтур эдик». «Насойимул муҳаббат»дан олинган ушбу сатрларда сардоба— уйнинг тагидаги хона, ерости хонаси маъносини билдиради. Бу сўз ўзбек тилига XIII асрдан сўнг кириб келган.

Сардоба — қўшма сўз. Тожикча **сард** — совуқ, муздек, жуда салқин, яхдек, яъни иссиқ сўзи маъносининг тескариси. **Об** — сув. Сўнгги — «а» қўшимчаси нарса оти ясалишига хизмат қилган. Сардоб (совуқ сув) турадиган макон (гумбазли ҳовуз ё тагида ҳовузи бўлган гумбаз) англашувидаги сардоба сўзи яралган.

Т. НАФАСОВ,
Қарши давлат педагогика институти ўзбек тилшунослиги кафедрасининг мудири, филология фанлари кандидати.

СССР Олий судида

АДВОКАТЛАР СЎЗ ОЛИШДИ

Москвада Ички ишлар министрлигининг бир қанча собиқ масъул ходимларининг ғоят катта миқдордаги порахўрлиги тўғрисидаги иш юзасидан суд мажлиси давом этмоқда.

Илгари хабар қилинганидек, томонлар — давлат айбловчилари ва ҳимоячилар музокарага киришдилар. СССР Бош прокурори ёрдамчиси А. В. Сбоев нутқидан сўнг адвокатларга сўз берилди.

Москва шаҳар коллегиясининг адвокатлари А. Макаров, А. Раппопорт, С. Плоткин, Л. Шапошникова, П. Баренбойм, Н. Гагарин, Я. Рохлин, Л. Мамут судланувчиларни ҳимоя қилмоқдалар.

Эслатиб ўтамиз, давлат айбловчиси ўз нутқида судланувчиларга қўйилган айбнинг кўпгина пунктларидан воз кечган эди. У ўз фикрича, судда шубҳасиз тасдиқланган эпизодларни асослаб берган, унинг назарида, етарли даражада исботланмаган жиҳатлардан воз кечган эди.

Адвокатлар ўз нутқларида жиноий ишни ҳимоя нуқтаи назаридан таҳлил қилдилар. Улар суд мажлисида айбномадаги кўпгина эпизодлар тасдиқланмаганлигини таъкидладилар. Уларнинг фикрича (суднинг эътибори ҳам шунга қаратилди), дастлабки тергов органлари судланувчиларнинг қилмишларини ҳамиша ҳам тўғри баҳоламадилар. Жумладан, улар ўзларига бўйсунувчи кишилардан олинган бир қанча миқдордаги пулни пора эмас, балки хизмат мавқеини суиистеъмол қилиш, деб таърифлаш керак, деб ҳисоблайдилар..

Чурбановнинг ҳимоячиси А. Макаров айбномадаги Ўзбекистон ССР Ички ишлар министрлигининг мансабдор шахсларидан Чурбанов пора олганлиги эпизодларини исбот этилмади, деб ҳисоблади. Адвокат ўз нутқида ҳимоясидаги кишининг республика раҳбар ходимларидан кўп миқдорда пул сифатида совға олиши билан боғлиқ ҳаракатларини пора олиш деб баҳолашнинг асосланганлигига шубҳа билдирди. Чурбанов Бегельман воситачилигида Ўзбекистоннинг собиқ ички ишлар министри Эргашевдан пора олиши эпизодини кўриб чиқиш чоғида Макаров унинг талаби билан суд чақиртириб олган ҳужжатларга эътиборни қаратди, унинг фикрича, ана шу ҳужжатларда мазкур эпизод юзасидан айбловнинг асоссизлиги кўриниб турибди.

А. Макаров ўз нутқида эътиборни, унинг назарида, бу ишни тергов қилиш чоғида холисликдан айблашга томон оғиш яққол ифодаланганлигига ва қонунни бузиш ҳолларига йўл қўйилганлигига қаратди. Шу муносабат билан у суддан дастлабки тергов органлари шаънига хусусий ажрим чиқаришни талаб қилди.

Яҳёевнинг ҳимоячиси адвокат А. Раппопорт суднинг эътиборини шунга қаратдики, унинг фикрича, Ўзбекистон ССРнинг собиқ ички ишлар министри терговни олиб боришнинг нотўғри методлари ҳамда унинг ўзини ҳимоя қилиш ҳуқуқи бузилганлиги натижасида ўзига ўзи ва бошқа айбланувчиларга туҳмат қилишга мажбур бўлган. Ҳимоячи, ўз назарида, Яҳёевнинг айбдорлигини кўрсатувчи ишонарли далилларнинг йўқлигини таъкидлаб, суднинг эътиборини, жумладан, ўзи ҳимоя қилаётган одам Чурбанов билан Шчелоковга пора берганлиги фактлари исботланмаганлигига қаратди.

Чурбанов, Яҳёев, Қаҳрамоновларнинг адвокатлари жиноий ишни таҳлил қилишга асосланиб, суддан ўз ҳимоячиларини қўйилган айбноманинг барча пунктлари бўйича оқлашни сўрадилар. Бегельманнинг адвокати ўз ҳимоясидаги киши қилмишига пушаймон бўлганлигини ҳисобга олиб, унга давлат айбловчиси таклиф этганига нисбатан енгилроқ жазо белгилашни сўради. Собиров, Жамолов, Норбўтаев, Норов ва Мамажоновнинг адвокатлари ўз ҳимоячиларининг ўзларига бўйсунувчи одамлардан пул олиши билан боғлиқ бўлган хатти-ҳаракатларини хизмат мавқеини суиистеъмол қилиш деб таърифлашни сўраб, ўзлари ҳимоя қилаётган кишиларни Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 70 йиллиги шарафига 1987 йилда эълон қилинган авфга мувофиқ озод қилиш масаласини қўйдилар.

Суд музокаралари шу билан тугади. Қонунга мувофиқ 22 декабрда судланувчиларга сўнгги сўз берилади. Шундан кейин суд иш юзасидан қарор қабул қилиш учун маслаҳат хонасига киради.

Н. ДЕМИДОВ,
В. ИТКИН,
ТАСС махсус мухбирлари.

Ҳар ҳафта шанба сонида

МЎЙЧИНАК

Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган маданият ходими Аббос МУҲИДДИН таҳрири остида

Қайта қуриш даврида чумчуқнинг кўзидек кичкина лоқайдлик ёки иккиюзламачилик ҳам каттакатта салбий ҳолатларга сабаб бўлиши мумкин. Шу мулоҳаза ва муҳтарам газетхонларнинг истакларига биноан «Қишлоқ ҳақиқати»да «Мўйчинак» деган ҳажвий бўлим ташкил этилди.

Мўйчинак ўзига оро бериш, покланиш воситаларидан бири экани маълум. Энди у — меҳнаткаш ва захматкашлар мўйчинаги. Тўғриси, қайта қуриш, социал тараққиётни жадаллаштириш йўлидаги иллатларни омбурдек чимчилаб, юлиб ташлайдиган нозик қурол, ҳар ерда ҳозир ва нозир ҳақгўй, ҳақиқатпарвар, ҳаққониятчи.

Мўйчинак ишга айёрларни ҳажв ўтида куйдиради, миришкорларни кулдиради.

АРОСАТДА ҚОЛДИК

Муҳтарам Деҳқон бува! Негадир кейинги пайтларда камнамо бўлиб кетдингиз. Кексалик-да. Олис қишлоқ ва шаҳарларни кезишдан толиқиб қолаяпсизми?..

Турли идораларга арз-дод қилавериб чарчадик. Ваъда беришиб бизни умидвор қилишади-ю, бироқ ҳеч қандай натижа йўқ. Ўйлаб-ўйлаб сизга ҳасратимизни тўкишни маъқул кўрдик.

Биз истиқомат қилаётган Андижон нефть кони посёлкасининг барпо этилганига ярим асрдан ошиб кетди. Ўттизинчи йилларнинг ўрталарида адиримиздан нефть ва газ чиқиб қолди-ю, кўримсиз қишлоғимиз посёлкага айланди. Тўғри, 1960 йилларгача ҳамма нарса бор эди. Роҳат-фароғатда яшадик. Турли-туман магазинлар, ошхоналар, клуб, рақс майдони, стадион, истироҳат боғи, шинам турар жойлар. Уларнинг қисманлари ҳалиям бор. Лекин файз аллақачон кетган. Ёлғон гапириб нима қиламиз, кейинги йилларда янги касалхона билан «Нефтяник» универмаги қурилди.

Посёлкамизда меҳнаткашларнинг турмуш тарзи йилдан-йилга ёмонлашиб бораяпти. Аҳоли эса аввалгига қараганда икки-уч баробар кўпайди. Тасаввур қилишингиз учун баъзи ҳолатларни чизиб берамиз. Деярли ҳамма хонадонлар газлаштирилган. Ёз ойларида кўнгилдагидек ёнади. Ноябрдан бошлаб то мартгача шамга ўхшаб липиллаб қолади. Январь, февраль ойларига бориб умуман газ ёнмай қўяди. Саккиз йилдирки, аҳвол мана шунақа.

Биз катталар-ку ўтин-чўп қилиб жон сақлаяпмиз. Иккита ўрта, битта бошланғич мактаб, болалар боғчалари, касалхонадагиларнинг совуқдан титрашини кўриб виждонимиз қийналиб кетади. Туғруқхонани кўз олдингизга келтиринг.

Ўтган йилги қишни қандай ўтказдинглар, дерсиз. Айтишга уяласан одам. Кўмир омборларига борсак посёлкангиз тўла газлаштирилган, сизларга фонд ажратилмаган дейишади. У деб, бу деб бир тонна, ярим тонна кўмир топамиз. Буни ҳам барча уддалай олмайди. Печкаларга нефть суюқлиги, ўтин, қиринди, тезак ёқдик. Бунинг ҳам иложи бўлмай қолгач қиринди билан тезакни солярка аралаштириб ишлатдик. Қиш бўйи мўриларимиздан қоп-қора, аччиқ тутун бурқсиб чиқиб турди. Куз келиб, қиш яқин қолгани учун безовтамиз. Чунки ҳеч қанақа ўзгариш бўлгани йўқ.

Посёлкамиз «Андижоннефть» бошқармаси тасаррруфида. Шу боисдан унинг бошлиғи Н. Раҳимовга, ЖКО бошлиғи Ғ. Долимовларга мурожаат қилавериб тинкамиз қуриди. Уларнинг жавоблари эса битта: биз нефтяникларга хизмат кўрсатамиз, дейишади. Хўжаобод район газлаштириш идорасига арзимизни айтсак, сизлар бизнинг ихтиёримизда эмассизлар, боринглар, деб йўл кўрсатишади. Район раҳбарларига учрадик, натижа бўлмади. Область Совети ижроия комитетига ва, ниҳоят, область партия комитетига аҳволимизни маълум қилишга мажбур бўлдик.

Аризамиз юзасидан посёлкада газ таъминотини ўрганиш учун областдан Мирзаев ва Ҳусановлар вакил бўлиб келишди. Аҳволимиз билан танишдилар. Уларга дилимиздаги бор гапларни айтдик. Шу сафар бирор натижа бўлар деб умид қилдик, кутдик. Бироқ газ масаласи эски тос, эски ҳаммомлигича қолаверди. Текширишга келган вакилларнинг аҳолига берган ваъдаларини тўплаганимизда бутун бир достон бўлар эди. Бир гал келиб текширамиз, аниқлаймиз дейишади. Кейин келганлари бу йил албатта газ бўлади, деб овунтиради. Яна бошқаси ташриф буюрганда Бухоро гази Хартумга етиб келди, сизларнинг линиянгизга улаймиз, деб қувонтиради.

Ахир қиличини қайраб қиш келди-ку. Майли, биз катталарга ваъдабозлик қилишса ҳам болаларимиздан меҳрларини дариғ тутишмасин.

«Андижон» нефть кони посёлкаси аҳолиси номидан: Қ. МАҲМУДОВ, М. АҲМЕДОВ, Ҳ. МАДРАҲИМОВ, А. САИДОВ, Н. АЗИМОВ ва бошқалар.

ҒУЗОР — ҲАММОМГА ЗОР

Насриддин афанди ариқда ювиниб келиб яна сув сўраганда:

— Нега, ҳозир ювиндингиз-ку? — дейишди.

— Келгунимча яна кирлаб қолганга ўхшайман, — деган экан афанди.

Ғузор районида содир бўлаётган ҳангомалар худди шундай. Зарурат туфайли, овора бўлиб, аранг ҳаммомга тушиб чиққанлар уйларига етиб келгунча яна кирлаб қолишади. Нега?

Ўрта қўлдек тўппатўғри гапни айтсак, 90 мингдан ошиқ аҳоли яшаб турган кўркам Ғузор районида битта ҳам замонавий ҳаммом йўқ. Тўғри, шаҳарнинг бир жойида: «Тани соғлиқ—туман бойлик» деган шиорни учратиш мумкин. Аммо шу «бойлик» гаровидан бири — Карл Маркс номли совхоздаги эски ҳаммом ҳар йили икки маротаба «ремонт» деб беркитиб қўйилади. Нефтчилар посёлкасидаги кичкина ҳаммомнинг эшигида кўпинча катта қулф осилиб туради. Афтидан, тез-тез калити йўқолаверса керак.

Наҳотки халқ депутатлари район Совети ижроия комитетидаги «ғамхўр» оқалар шундан бехабар бўлишса?! Қизиқ. Ўзлари ҳам шу серқилиқ ҳаммомларга қатнармиканлар ёки хонаки ҳаммомлари борми? Шундай бўлса майли, аммо аҳоли талабига мос ҳаммом бунёд этиш тўғрисида ҳам бир ўйлаб кўришса бўларди!

Йўлдош МАЛЛАЕВ.

АМАЛ

ҲАЖВИЯ

Битта яқин дўстим бор эди,
Кўришардик кунда уч бора.
Сўзлашардик телефон билан
Учрашмоққа бўлмаса чора.
Не бўлди-ю ўша оғайним
Кўтарилиб кетди амалга.
Омад келса шунақа экан,
Усар экан одамзод салга.
Шундан кейин кўришмай
қолдик,
Телефоннинг овози ўчди.
Бу орада дўстим марказга—
Каттаконроқ курсига кўчди.
Кўргим келса соғиниб уни
Боришимга йўқ эди имкон.
Шу муддатда унинг ўзи ҳам
Келмади ҳеч бирор важ
билан.
«Бирор нарса таъма қиб
келган»
Деган ўйга бормасин учун
Йўқламадим мен ҳам
атайлаб,
Ёлғон эмас, айтганларим
чин.
Кеча дўстим амалдан тушиб,
Кўчиб кепти, вақти бемалол.
Эски дўстим топилганидан
Қувониб ҳол сўрадим
дарҳол.
Кўтарилди шу он хаёлдан
Унга айтмоқ бўлган кўп
гинам.
Барига сен сабаб экансан,
Амал, ўчиб кетсин отгинанг!

Ўткир САИДОВ.

ВАЪДАНИ БОЛАЛАТИБ

«Фарғона» совхозидаги Учтепа қишлоғи район марказидан атиги беш километр нарида. Машинали ёки улов минган одамга бир нафаслик масофа. Аммо пиёдаларга йўл азобининг ўзгинаси.

Оғиздан оғизга кўчиб юрган гапларга қараганда, шу қисқа йўлнинг ниҳояти икки километрини асфальт қилиш эсдан чиқиб қолиб кетган экан. Шундан буён Қамаши—Ғаллакор маршрути бўйича қатнайдиган автобуслар: «Дўқир-дўқир, ўнқир-чўнқир йўлдан алҳазар» дегандек, Учтепага кирмай бурилиб кетишаверарди. Мана икки ойдан буён бу «аразчи» автобуслар бутунлай қатнамай қўйишибди. Чунки планлари тўлмаётган эмиш.

Ўз навбатида қишлоқ аҳли турли зарурат туфайли пиёда юриш «планини» ортиғи билан бажармоқда. Шу билан бирга бу серқатнов йўлни тўлиқ асфальтлатиш ва автобусларнинг мунтазам қатнашини талаб қилишдан чарчашмаяпти. Совхоз маъмурияти ва район марказидаги мутасадди ўртоқлар эса ваъда устига ваъда бераверишдан нарига ўтишмаяпти.

Инсоф билан айтганда, қуруқ ваъдани болалатиб юборишдан кўра меҳнаткашлар талабини бажариб қўяқолишса асакалари кетармикин?!

Улуғ Ватан уруши инвалидлари: Ж. НУРАЛИЕВ, А. ЧОРИЕВ, Ч. ҲАЙДАРОВ ва бошқалар.

— Нега овқатларингизнинг мазаси йўқ, бунинг устига қиммат!

— Бу ер кооператив, ака!

ДЕҲҚОН БУВА ЛАТИФАЛАРИДАН

Бўлар ишни бўлдирмай юрган пайсалкашларни аниқлаганда Деҳқон бува «ҳа, шайтон» деворар экан. Шунақа пайтда бир район агросаноат бирлашмаси бошлиғи:

— Айтинг-чи, Деҳқон бува, ўзингиз шайтонни кўрганмисиз, — деса, у:

— Ҳа, кўрганман, хоҳласангиз қўлингизга ойна олиб қаранг, сиз ҳам кўрасиз,— депти.

Ўғринча ов қилиб юрган бир дайди қўлга тушганда:

— Кечиринг, билмай қолибман, шайтон йўлдан оздирди, деб зорланиб қутулиб кетган экан. Сал кунда у яна қўлга тушиб, ўша дийдиёсини бошлаганда Деҳқон бува:

— Шу сохти сумбатинг билан яна шайтонга алдандингми, ҳа шўринг қурсин, ўлгудек содда муғомбир экансан-ку, — депти.

— Мудиримиздан кам маош олсам-да, ундан кўп ташийман, дадаси.

У. АСАДОВ чизган расмлар.

«Қишлоқ ҳақиқати» ШАХМАТ КЛУБИ

Шахмат бўйича СССР спорт мастерлигига номзод Анвар ИНОҚОВ олиб боради.

ОЛТМИШ ТЎРТ КАТАКДА БИР ДУНЁ МУАММО

АТАМА ТАРИХИ

«Гроссмейстер» сўзи биринчи маротаба 1838 йил 18 февралда Лондонда чиқадиган «Белла Пайф» газетасида инглиз мастери Уильям Лёюисни томонидан тилга олинган эди. Аммо 1920 йилгача Европада донғи бутун дунёга кетган забардаст машҳур шахматчиларни «маэстро» деб аташган. Кейинчалик ФИДЕнинг ташаббуси билан «гроссмейстер» сўзи қонунга киритилди ва шахматда энг олий даражадаги унвон деб эълон қилинди. Совет Иттифоқида биринчи бўлиб бундай шарафга Михаил Ботвинник 1935 йилда 24 ёшида эришди. Иккинчи бўлиб Григорий Лефенфиш (1889—1961) 1937 йили, учинчи бўлиб инженер ва ёзувчи Александр Котов (1913—1981) 1940 йилда бу номни олдилар. Кейинчалик аёллар орасидан ҳам гроссмейстерлар етишиб чиқа бошлашди. Уларнинг биринчи қалдирғочлари Людмила Руденко, Ольга Рубцова ва Нона Гаприндашвилидир. Шуни ҳам айтиб ўтиш лозимки, америкалик Роберт Фишер 15 ёшида, Гарри Каспаров эса 17 ёшида гроссмейстер унвонига сазовор бўлишган. Бу ҳам ўзига хос рекорддир. 2000 йилгача машҳур шахматчилар сафига яна кимлар қўшилади? Буни келажак кўрсатади.

ЁЗУВ ЁРДАМИДА

Музиканинг нотаси каби шахматда ҳам нотация мавжуд.

У a, b, c, q, e, f, g, h каби лотин ҳарфлари билан ифодаланади. Буни албатта иложи борича ёшликдан ўрганишга ҳаракат қилиш керак. Сабаби шундаки, рақибингиз билан ўйнаган партияларни ёзиб борасиз. Машҳур, забардаст шахматчиларнинг партияларини таҳлил этишда қийналмайсиз, ютуқ ва камчиликларни ажрата олишда шахмат нотацияси сизга ҳамиша яқиндан ёрдам бериб туради. Нотацияни биринчи бўлиб суриялик шахматчи Ф. Стамма кашф қилган. У XVIII асрнинг 20-йилларида Халеб (Аллеппо) шаҳридан Лондонга кўчиб борган ва Ташқи ишлар министрлигида таржимон бўлиб ишлаган. Унинг «Шахмат ҳақида тажриба» деган китоби 1737 йилда француз тилида чоп этилган.

НЕГА ШУНДАЙ ДЕЙМИЗ?

Шахмат. Бу сўзнинг ўзига хос маъноси бор. У икки сўз— «шоҳ ва мот»нинг бирикмаси. Ҳар иккиси ҳам форс-тожик сўзларидир. Биринчиси «ҳоким», иккинчиси «ноилож», «енгилган» деган маънони англатади. «Шоҳ» сўзи қадимда шарқ мамлакатларида ҳам, Ғарбда ҳам рақибни хавфдан огоҳ этиш учун ишлатиб келинган. Шоҳда ҳимоя воситалари қолмагач, унга «шоҳ» ва «мот» эълон қилинади. «Шахмат» терминининг келиб чиқиши ҳам бевосита шоҳнинг мот бўлиши билан боғлиқ.

СОАТ ҚАЧОН ПАЙДО БЎЛГАН?

XIX асрнинг ярмигача шахмат ўйини пайтида вақтни билиш учун қум соатдан фойдалаништан. Кейинчалик Буюк Британияда механик шахмат соати пайдо бўлди. У биринчи марта 1883 йили Лондонда ўтказилган халқаро турнирда ишлатилган.

СИРЛИ МЎЪЖИЗА

Кибернетик ва математикларнинг ҳисобига кўра, шахмат тахтасидаги дастлабки ўн юришдан сўнг ўйиннинг шунчалик кўп вариантлари бўлиши мумкин эканки, уларнинг барчасини кўриб чиқиш учун Ер юзидаги одамлар 217 миллиард йил давомида шахмат доналарини сурадилар. Бу секундига минглаб операцияни бажарадиган ҳозирги замон электрон-ҳисоблаш машиналари учун ҳам бир неча йил давомида бажариладиган ишдир. Кўриниб турибдики, шахмат катта академиядир. Унинг 64 та катагида фан, санъат, математика, спортнинг сирли мўъжизалари мужассам. Ҳа, шахмат кучли мантиқий тафаккурнинг ажойиб мактабидир.

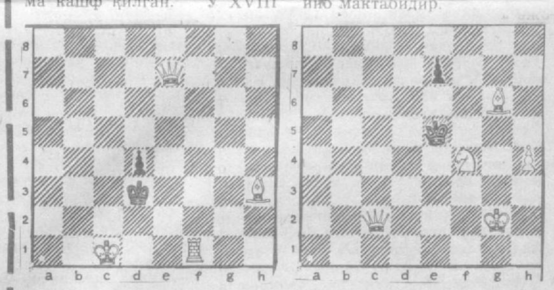

Икки юришда мот.

Спорт ахбороти

ЭНГ ЯХШИ ФУТБОЛЧИЛАР

СССР Футбол федерацияси Бутуниттифоқ тренерлар кенгаши тавсиясига мувофиқ 1988 йил мавсумининг энг яхши ўйинчиларини аниқлади. Рўйхатдан олий лига мусобақаларида қатнашадиган командаларнинг 33 футболчиси ўрин олди. Улар орасида айниқса Киев динамочилари кўп. Украина пойтахти чипор тўп усталаридан тўққиз нафари ана шу рўйхатга кирди.

Дарвозабонлардан Дасаев (Москва, «Спартак»), ҳимоячилардан Горлукович (Москва, «Локомотив»), Хидиятуллин (Москва, «Спартак»), Кузнецов, Демьяненко, ярим ҳимоячилардан Литовченко (Киев, «Динамо»), Алейников (Минск, «Динамо»), Добровольский (Москва, «Динамо»), ҳужумчилардан Михайличенко, Заваров, Протасов (Киев, «Динамо») эса биринчи номерли футболчилар деб топилдилар.

Эслатиб ўтамиз: республикамизда ҳам мавсумнинг энг кучли чипор тўп устаси аниқланди. Биринчи лига вакили — Тошкентнинг «Пахтакор» командаси ярим ҳимоячиси, ўсмирлар ўртасида жаҳон ва Европа чемпиони Миржалол Қосимов бу бахтга илк маротаба мушарраф бўлди.

УЧ ГУРУҲГА БЎЛИНИБ

Волейбол бўйича СССР биринчилигида иккинчи тур учрашувлари ниҳоясига етди. Уларни мамлакат чемпиони — Свердловскнинг «Уралочка» командаси айниқса муваффақиятли ўтказди. Ураллик қизлар ўн учрашувнинг барчасини ғалаба билан якунлаб, ўн очко тўплашди. Иккинчи ўринда тўққиз очко жамғарган Олмаотанинг АДК клуби бораяпти. Тошкентнинг «Автомобилист» коллективи ҳисобида тўрт очко бор. Бу олий лиганинг кучли ўн икки командаси ўртасида саккизинчи натижадир.

Энди коллективлар уч гуруҳга бўлиниб курашни давом эттиришади. Ўзбекистон волейболчилари Запорожье шаҳрида ўйнайдилар.

МЕҲМОН ОЛДИНДА

Тошкентда таниқли ўзбек шахматчиси, Ўрта Осиёдан чиққан биринчи халқаро гроссмейстер Георгий Аъзамов хотира соврини учун анъанавий Бутуниттифоқ мусобақаси давом этаяпти. Унда фрунзелик спорт мастери Леонид Юртаев олдинда бораяпти. У тўққиз турдан сўнг 6,5 очко тўплади. Ҳамюртларимиздан А. Ненашев, Д. Қаюмов, Г. Серпер ҳам пешқадамлар сафида бормоқдалар.

Редактор А. Ғ. МУХТОРОВ.

«ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ»— «СЕЛЬСКАЯ ПРАВДА»
Газета Центрального Комитета Компартии Узбекистана
Выходит на узбекском и русском языках.

БИЗНИНГ АДРЕС: 700083, ТОШКЕНТ, ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32

ТЕЛЕФОНЛАР: редактор ўринбосарлари —33-44-43, 32-56-21, 33-16-27, 32-54-41, Масъул секретарь — 33-09-93, 32-56-26. Секретариат — 32-56-25, 32-54-48, 32-54-47. Партия турмуши бўлими —33-54-33, 32-56-22. Совет қурилиши бўлими —32-56-34. Деҳқончилик бўлими —33-54-33. 32-56-35, 32-54-51. Чорвачилик бўлими —32-56-33. Қишлоқ қурилиши бўлими —32-54-44. Маданият, адабиёт ва санъат бўлими — 32-56-36, 32-56-39. Ахборот ва спорт бўлими — 32-54-46, 32-56-39. Хатлар ва оммавий ишлар бўлими —32-54-52. Таржима бўлимлари —32-56-31, 32-54-54, 32-54-55, 32-56-28. Иллюстрация бўлими — 32-58-79. Эълонлар бўлими —33-81-42.

Р. — 15932. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. А.2173. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12